

Univerzita Karlova v Praze
Filozofický fakulta
Katedra sociální práce

Bakalářská práce

Současná integrační politika SRN a důsledky nelegální migrace

Autor práce: Julie Kučerová

Akademický rok: 2008/ 2009

Forma studia: prezenční, 3.ročník

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Jiřina Šiklová CSc.

P R O H L A Š U J I ,

že tuto předloženou bakalářskou práci jsem vypracovala zcela samostatně a cituji v ní veškeré prameny, které jsem použila.

V Praze , dne 11.1.2009

Podpis:

Obsah:

Úvod.....	4
1. Přehled přistěhovalecké politiky do západního Německa od roku 1945 do konce let devadesátých	11
1.1. Vývoj imigrace do Spolkové republiky Německo v období po druhé světové válce do osmdesátých let 20.století.....	12
1.2. Příchod žadatelů o politický azyl.....	17
2. Zákon o přistěhovalectví z roku 2005, „Zákon o usměrňování a omezení přistěhovalectví a o upravení pobytu a integrace občanů Unie a cizinců“ a jeho dopad na integraci migrantů.....	21
3. Analýza současné integrační politiky v SRN, vládního integračního programu. Integrace imigrantů do německé společnosti.....	28
3.1. Pojem integrace a integrační politika.....	29
3.2. Současná vládní integrační politika	30
3.3. Vzdělanostní situace mladých imigrantů.....	34
3.4. Postavení imigrantů na pracovním trhu, pracovní integrace.....	38
4. Nelegální migrace a právní opatření vůči ní.....	41
4.1. Pojem nelegální migrace a stanoviska států Evropské unie vůči nelegální migraci.....	41
4.2. Nelegální migrace ve Spolkové republice Německo	45
Závěr.....	49
Přehled použité literatury.....	51

Úvod

V posledních letech je v Německu ústředním bodem politických debat otázka úspěchu německé integrační politiky a celkové směřování imigrační politiky v evropském kontextu. Témata jako přistěhovalectví, integrace přistěhovalců, zejména nejpočetnější skupiny Turků, existence paralelní společnosti a spory o multikulturalismus jsou v dnešním Německu předmětem celospolečenské diskuze. Otázka, zda je Spolková republika přistěhovačskou zemí či nikoliv, je pro většinu Němců již definitivně vyřešena – Německo je přistěhovačskou zemí a po Spojených státech amerických druhou největší.

V bývalé Spolkové republice Německo politici zcela přehlíželi narůstající počet přistěhovalců ve společnosti a do poloviny 90.let vlastně neexistovala koncepce integrační politiky. Jen málokdo si chtěl připustit, že se přistěhovalci v Německu usazují, zakládají rodiny a že v Německu vyrůstá první generace lidí (fakticky druhá či třetí generace přistěhovalců, vysvětlení v terminologii), kteří mají se zemí původu svých rodičů jen málo společného a téměř jí neznají. Až do roku 1998, kdy vládu převzali sociální demokraté kancléře Schrödera, se oficiálně tvrdilo, že „Německo není přistěhovačskou zemí“ a problematika migrace se spíše ignorovala. Domnívám se že důsledkem přehlížení této problematiky je, že dnes v Německu narůstají konflikty mezi touto skupinou obyvatel a většinovou společností. Vzniká jakási paralelní společnost tvořená přistěhovalci, kteří nemají zájem se integrovat. Tito lidé často nemluví německy, což jim zabraňuje uplatnit se na trhu práce. A pro kvalifikované cizince, kterých je dnes nedostatek, není Německo dostatečně atraktivní, a to především kvůli byrokratickým překážkám.

V roce 2006 pořádala německá nevládní organizace Charita kongres, jehož název zněl „Rozmanitost, šance a vize přistěhovačské společnosti“, a současně to bylo slavnostní ukončení rok trvající kampaně Charity „Integrace začíná v hlavě - Pro lepší soužití Němců a přistěhovalců“, kterého se zúčastnila řada odborníků, vědců a politiků jako ministryně Maria Böhmer, ministr vnitra Wolfgang Schäuble a zástupců místních komunit. Při této příležitosti zaznělo jasné přání, aby vláda a nevládní organizace (jako například Charita) začaly pracovat na společné koncepci a více se tudíž přihlíželo k názorům nevládních organizací, které mají konkrétní poznatky

z praxe. Diskutovalo se o vzniku uzavřených komunit přistěhovalců, jak je těžké tyto skupiny přistěhovalců motivovat k účasti na integračních programech a o důsledcích a nedostatcích nového imigračního zákona z roku 2005. Z pohledu Charity je nutné poskytnout lidem s migrační minulostí záruky a k tomu je potřeba změnit jejich právní statut a to zejména právo pobytu. Omezit statut „trpění“, díky němuž žije mnoho rodin přistěhovalců v naprosté nejistotě a změnit nově uzákoněné zpřísnění možnosti si přivést do země své nejbližší rodinné příslušníky. Zazněly ovšem i názory přítomných politiků, kteří kladou velký důraz na integrační kursy a vnímají jako počátek integrace znalost německého jazyka a kultury. Vládní ministryně za CDU Maria Böhmer upozornila na důležitost vzdělání mladých migrantů, kteří často v německém vzdělávacím systému selhávají. Nejen v médiích se také hovoří o kvalitě či obtížnosti tzv. testu k udělení občanství. Test je zaměřen na zjišťování úrovně znalostí žadatelů o německé občanství v oblasti německé historie, kultury, společnosti, žadatelé ale zodpovídají dotazy vztahující se k životním hodnotám, postoji k německému státnímu zřízení, demokracii a svobodě. Nevládní organizace pomáhající migrantům v minulosti často kritizovaly reformy německé vlády v oblasti imigrační politiky. Je otázkou, jak se deklarovaná spolupráce vlády s neziskovými organizacemi bude vyvíjet, bohužel k tomu zastávám spíše skeptický postoj.

V České republice je fenomén migrace a přistěhovalectví novým tématem a teprve vznikají programy na integraci přistěhovalců. V současné době čelíme kritice některých zahraničních pozorovatelů jako například Amnesty International (URL:<<http://zahranicni.ihned.cz/c1-25049290-amnesty-kritizuje-svet-kvuli-lidskym-pravum-posvitila-si-i-na-cunka->>, URL:<http://www.diskriminace.cz/daktuality/listopad_2007.phtml>[cit.2008-7-15]), kteří poukazují například na nešťastná opatření a výroky nynějšího předsedy KDU-ČSL Čunka vůči rómské menšině. Ta může sloužit jako příklad nepochopení dosavadních snah Evropské unie v otázce integrace menšin. Pro mě samotnou je téma integrační politiky SRN jako jednoho z přístupů v otázce imigrace velmi inspirující, protože se již delší dobu pohybuji v prostředí přistěhovalců a cizinců a to nejen díky své práci v sociálních službách, ale také díky rodinným vazbám. Z mého pohledu je velmi důležité znát historický kontext migrace a poučit se z integračních snah západních států, které mají bohaté zkušenosti. V práci s touto klientelou si uvědomuji, s čím vším jsou tyto lidé konfrontováni.

Spolková republika Německo musela po druhé světové válce řešit úbytek pracovních sil a následnou reakcí na příchod pracovních migrantů byla změna legislativy. V devadesátých letech do současnosti byla dvakrát změněna legislativa, dotýkající se života imigrantů a to vždy, když nastaly výrazné změny ve vývoji imigrace či potřebách imigrantů (1990,1999). Zvolila jsem si právě Spolkovou republiku Německo díky jejím bohatým zkušenostem s migrací, s legislativním vývojem v této oblasti, ale také z jazykových důvodů. Německo přijímalo migranty zejména z ekonomických důvodů, na přelomu a v průběhu devadesátých let to bylo také z humanitárních důvodů. Vývoj oproti jiným evropským státům byl proto specifický, například Francie přijímala imigranty ze svých bývalých kolonií.

Ve své práci bych se chtěla zabývat vývojem integrační politiky ve Spolkové republice Německo, zejména se zaměřím na současný vývoj. Popíši legislativní změny nového přistěhovaleckého zákona a zaměřím se na různé aspekty integrace cizinců. Zmíním se také o vznikající paralelní společnosti, se kterou souvisí zvláště palčivá témata jako sňatky z donucení, život v ilegalitě, atd. Poslední kapitolu věnuji právě problematice nelegální migrace, která je nejen na úrovni Evropské unie velmi aktuálním tématem a budu se jí věnovat také v souvislosti se situací ve SRN. Nelegální imigranti jsou velmi ohroženou skupinou imigrantů, myslím tím zejména jejich nulové právní postavení. Stávají se tak obětí různých podvodů, vydírání a jiných kriminálních činů. Téma nelegální migrace v SRN jsem tedy pojala především z pohledu jejich následků.

Informace k napsání této práce jsem čerpala z knih českých a zejména zahraničních autorů zabývajících přistěhovalectvím, migrací, multikulturní společností a islámem. Vycházím z údajů jednotlivých německých ministerstev, vládních úřadů a nevládních organizací, časopiseckých a internetových zdrojů. Práce je z části popisem historického vývoje přistěhovalectví a rozbořem legislativy SRN, týkající se imigrace a integrace přistěhovalců. A konečně se práce zabývá celospolečenskou a politickou diskuzí o této problematice. V práci se opírám i o vlastní zkušenosti získané během pobytů v Německu a v přímé práci s klienty sociálních služeb, kteří mají tzv. migrační minulost.

Struktura práce

Práce je rozčleněna do čtyř kapitol.

V první kapitole práce nastíním vývoj přistěhovalectví do západního Německa od roku 1945, podrobněji popíši období, kdy SRN podepsala s některými zeměmi dohodu o přijetí potřebných pracovních sil (*das Anwerbeabkommen*), do současnosti. Záměrně se zaměřuji v období rozděleného Německa pouze na bývalou západní část Německa, protože dnešní problémy s integrací cizinců souvisejí zejména s vývojem imigrace v západní části Německa, která byla migračním vlnám otevřena. Budu se zabývat důvody příchodu a právním postavením v rámci bývalé Německé spolkové republiky a tehdejší azylovou politikou. Vysvětlím hlavní legislativní změny v imigrační politice v průběhu devadesátých let, které přímo ovlivňovaly budoucí integraci cizinců. Tato kapitola zdánlivě nesouvisí se současnou integrační politikou, ale považuji za důležité si nastínit vývoj imigrace, protože tak můžeme pochopit jednak odlišné vnímání jednotlivých skupin imigrantů a jejich celkové postavení v německé společnosti.

V druhé kapitole vysvětlím vývoj legislativy, týkající se nabývání státního občanství vzhledem k integraci přistěhovalců a rozeberu hlavní legislativní změny nového přistěhovaleckého zákona z roku 2005. Tento zákon je klíčový vzhledem k integrační politice, poněvadž poprvé zavádí koncept integrační politiky s jejími integračními programy. Povinnosti vyplývající z tohoto zákona nejsou tedy jen na straně státu, ale i imigranti jsou zavázáni plnit jeho požadavky. Rozhodla jsem se proto zařadit rozbor tohoto zákona do samostatné kapitoly.

V třetí kapitole se zabývám pojmem integrace imigrantů a souvisejícími pojmy, jejichž význam vysvětluji. Zejména se ovšem v této kapitole zaměřuji na vládní integrační politiku a sociální integraci imigrantů do vzdělávacího systému a na pracovní trh. Právě tyto dvě oblasti integrace jsou v odborné literatuře nejvíce zmiňovány a i vládní programy se na oblast vzdělávání mladých imigrantů a rovnost šancí na pracovním trhu specializují.

Nelegální migrace je tématem poslední kapitoly. Nelegální migrace je velmi aktuální téma, kterým se v posledních dnech zabývala i Evropská Komise a tento

vývoj v migrační politice popisují ve své práci. V podkapitole nelegální migrace v SRN se věnují dopadům nelegální migrace na život imigrantů a jejich postavení ve společnosti.

Jak jsem již uvedla v úvodu, práce je z části přehledem historického vývoje přistěhovalectví do Německé spolkové republiky a rozbořem legislativy SRN týkající se integrace imigrantů. Hlavní část práce ovšem tvoří rozbor a popis aktuálních odborných textů nejen legislativních ale také historických, politologických a sociologických, zabývajících se problematikou integrace imigrantů.

Cílem mé práce je zejména popis důležitých aspektů integrace imigrantů jako je jejich postavení na pracovním trhu a jejich vzdělanostní situace. Pokusím se zmapovat dosavadní práci vlády na poli integrační politiky, která zahrnuje vládní integrační programy vyplývající ze zákona z roku 2005 a nové programy jednotlivých ministerstev. Zaměříme také na problematické body integrace cizinců a na cizince, kterým je integrace do společnosti zcela odepřena, tím myslím nelegální migranty.

Terminologie

Integrace je dlouhodobý proces, jež má za cíl všechny osoby dlouhodobě a legálně žijící v Německu zapojit do společnosti. Přistěhovalcům má být umožněno se plně a rovnoprávně zapojit do jakékoliv oblasti společenského dění. Na druhou stranu by se měli zavázat, že se naučí německému jazyku a orientaci v německé ústavě, stejně tak že budou znát, respektovat a řídit se zákony. (URL<:<http://www.integration-in-deutschland.de>>[cit.2008-7-15]) Vlastní identita či odlišnost při začleňování do společnosti by se neměla v rámci tohoto konceptu vytrácet.

Imigranti či přistěhovalci žijící v SRN či kdekoliv jinde nejsou samozřejmě homogenní skupinou, naopak tvoří velmi pestrou škálu tradic a hodnot a je velmi důležité si toto uvědomovat. Je velký rozdíl už v tom, pokud imigrant pochází ze západní části Turecka nebo z Anatólie. Dá se předpokládat, že tito lidé měli ve své migrační minulosti odlišné potřeby a zkušenosti. Pojem cizinec používám ve smyslu občana jiné než německé státní příslušnosti, trvale žijícího na území Spolkové republiky Německo, ekvivalent je pojem přistěhovalec. Pod pojmem příslušník první přistěhovalecké generace chápu cizince, který se narodil na území jiného státu a do

Spolkové republiky přišel až v dospělém věku. Příslušník druhé (či třetí a další) přistěhovalecké generace se buď na území Spolkové republiky narodil nebo přišel v dětském věku za svými rodiči či častěji rodičem.

V textu se budu věnovat také pojmům tzv. Leitkultur, multikulturalismu, menšin a migrace. Podle německého politologa Bassama Tibiho musí hodnoty Leitkultur odpovídat modernímu pojetí společnosti, která se odvolává na demokracii, laicismus, osvícenství, lidská práva a na občanskou společnost. (Tibi, B.,2002:154). K celospolečenské debatě v souvislosti s tímto pojmem došlo až díky poslanci za CDU Fridrichu Merzovi, který se postavil za jasné definování pravidel pro přistěhovalectví a integraci. Celá CDU prosazuje názor, že přistěhovalci se mají řídit německou „Leitkultur“, mají dodržovat ústavní pořádek, řídit se hodnotami a kulturou země, v níž se rozhodli žít. Multikulturalismus přiznává i druhým kulturám jejich hodnoty, právo na etnickou svébytnost. Často zdůrazňuje, že kulturní rozmanitost je obohacením společnosti.

Použité prameny a literatura

V bakalářské práci jsem vycházela zejména z německých zdrojů. Pro historický úvod pojednávající o přistěhovalectví mi nejvíce pomohla knížka od Herberta Ulricha „Geschichte der Ausländerpolitik in Deutschland“. Autor zde komplexně pojednává o migračním vývoji na území západního Německa a to od roku 1880 až do sjednocení země v roce 1990. Velmi podrobně zde vysvětluje vývoj přistěhovalectví a jeho analýza zahrnuje i tehdejší politický vývoj, sociální situaci přistěhovalců a zabývá se i rozbohem legislativy. Dalším důležitým zdrojem informací byly pro mě knihy významného vědce Klause Badeho, jehož kniha „Deutsche im Ausland- Fremde in Deutschland“ mapuje vývoj migrace nejen přistěhovalců na území Německa, ale také migrační vlny německých občanů na území jiných států. Další z knih tohoto autora použitých v této práci je kniha, která vyšla pod názvem „Ausländer, Aussiedler, Asyl in der Bundesrepublik Deutschland“ a „Migrationsreport 2000“. Historik a expert na migraci Rainer Münz ve své knize „Zuwanderung nach Deutschland“ zabývá vývojem situací vyhnanců, vysídlenců, pracovních migrantů a azylantů. Analyzuje jejich postavení na pracovním trhu, kvalifikaci, pracovní mobilitu

a sociální integraci. I když tato kniha není aktuální z pohledu získaných dat, stala se mi důležitým zdrojem informací pro vývoj integrace.

Pro napsání kapitoly o současné situaci německé integrační politiky a o postavení přistěhovalců v německé společnosti mi zejména pomohla knížka Bassama Tibiho „Islamische Zuwanderung, Die gescheiterte Zuwanderung“. Tibi působil jako profesor mezinárodních vztahů na Harvardské univerzitě, je jeden z nejvýznamnějších odborníků na otázky spolužití muslimů a Evropanů a budoucího vývoje migrace. Názory autora mi posloužily jako protiváha proti názorům současné vládní politiky. Často kritizuje evropské politiky kvůli jejich snaze ustupovat radikálním islamistům a obává se, aby Evropa díky neustále snaze být tolerantní neztratila své vlastní hodnoty a identitu. Ve své knihách často poukazuje na to, že integrace není jednoduchý proces a pokud nebudou evropští politici požadovat od přistěhovalců, aby akceptovali evropské hodnoty, jen těžko bude mít tento proces zdárný vývoj. Nejen v této knize se zabývá problematikou rozrůstání islámských ghett a zejména sílícího islamismu. Velmi aktuální jsou také knihy Waltera Laqueura „Poslední dny Evropy...“ a Giovanni Sartoriho „Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci“, které pojednávají o nejaktuálnějších problémech islámských společenství v Evropě a poukazují na neúspěchy multikulturního přístupu. Rita Süßmuth se ve své nejnovější knize „Migrace a integrace“ zabývá současnou vládní integrační politikou. Tato politička stála u zrodu integrační politiky v SRN jako předsedkyně Komise pro otázky integrace a je proto jistým názorovým protipólem výše zmíněných autorů. Logicky se díky své angažovanosti ve vládní integrační politice zastává vládního přístupu k přistěhovalcům a k jejich integraci.

Použila jsem další publikace, ale také novinové články a nejrůznější odborné studie

1. Přehled přistěhovalecké politiky do západního Německa od roku 1945 do konce let devadesátých

V této kapitole se zabývám vývojem přistěhovalectví v období od roku 1945 do počátku devadesátých let. Po celé poválečné období byla vystavena německá společnost různým migračním proudům, které se mnohdy časově překrývaly a podle odborné literatury (Herbert, U.,2001:195) na migrační problematiku se dělí následovně: 1) na přistěhovalectví německých vyhnanců, 2) uprchlíků v poválečném období, 3) uprchlíků z DDR, 4) přistěhovalectví cizích pracovních sil, tzv. pracovních migrantů, 5) přistěhovalectví žadatelů o azyl a uprchlíků z ostatních zemí a 6) přistěhovalectví pozdních vysídlenců z východní a jižní Evropy. To mělo vliv na hospodářsko-sociální a socio-kulturní vývoj společnosti a strukturu obyvatelstva. Zatímco západní část Německa se stala přistěhovaleckou zemí, z východní části se snažili lidé v důsledku politické situace především uprchnout. Tento zásadní rozdíl ve vývoji migrace je znatelný ještě v dnešní době. Při mých návštěvách v SRN jsem slyšela od imigrantů i „rodilých Němců“, že ve východním Německu se tvoří komunity přistěhovalců a původní obyvatelé z těchto oblastí odcházejí. Skutečně se mi to potvrdilo ve městě Halle a některých částech Berlína, následně jsem četla v německých médiích, že některé oblasti východního Německa se skutečně „vyklidňují“, což je logický důsledek ekonomické situace v této části Německa.

V práci se zaměřím na vývoj v západní části Německa, který daleko více ovlivňuje současnou integrační politiku. Budu se zabývat vývojem výše zmíněných migračních vln, jejíž význam je důležitý pro pochopení současného vývoje integrační politiky cizinců v Německu. Důvod proč jsem uvedla pojem západní Německo a ne Spolkovou republiku Německo je z důvodů historické přesnosti. V roce 1945 se totiž na Postupimské konferenci domluvila „Velká trojka“ - Spojené státy americké, Velká Británie a Rusko- na poválečné správě Německa. Území západního Německa bylo rozděleno na okupační zóny - francouzskou a britsko-americkou, které zanikly až v roce 1949 vznikem Spolkové republiky Německo. Plnou suverenitu získala Spolková republika až členstvím v Severoatlantické alianci v roce 1949. (Plechanovová, B., Fidler, J.,1997:37)

1.1. Vývoj imigrace do západního Německa v období po druhé světové válce do konce let devadesátých

S koncem druhé světové války docházelo po celé Evropě k migračním vlnám a jedna z největších byla způsobena vyhnáním Němců z bývalých východních oblastí Německa (například z východního Pruska) a Němci osídlených oblastí (Polsko, Československo, Maďarsko, Rumunsko, Jugoslávie), odhady mluví o 12 až 14 miliónech lidí. Vyhnanec a uprchlík jsou ve znění zákona z roku 1953 dva odlišné pojmy. (Heller, H.,2002:80) Pojem vyhnanec se používal pro Němce, kteří obývali pod cizí vládou území ve východní Evropě nebo v bývalých územích Třetí říše a byli v důsledku druhé světové války vyhnáni. Pod pojmem uprchlíci se rozumí podle tohoto zákona Němci, kteří v důsledku politických událostí utekli ze sovětské okupační zóny nebo ze sovětského sektoru Berlína do Spolkové republiky Německo. Jedním z výsledků Postupimské konference byl souhlas s vysídlováním německé menšiny ze zemí střední a východní Evropy, konkrétně se v článku XIII hovoří o „vykázání Němců z Polska, Československa a Maďarska“ a přenechává spojenecké Kontrolní radě, aby určovala „dobu a rozsah“ dalších transferů do Německa, „přičemž se musí přihlídnout k současné situaci v Německu“. Současně vyzývá vlády těchto třech zemí, aby zastavily vyhánění, které bylo provázeno brutálním násilím. (Jaksch, W., 2000:331) Ze strany západních velmocí šlo o danými okolnostmi vynucený manévr, který měl dát najevo ochotu vyjít Sovětům v některých záležitostech vstříc. Vyslovili souhlas s transferem, ale pouze za humánních podmínek. Poté, co Západ viděl následky svého ústupku, státníci jako Churchill litovali svého rozhodnutí. „Vyhánění, vyvlastňování a další diskriminace Němců byly ospravedlňovány jejich podílem na rozpoutání války a okupačního teroru, přičemž ve veřejnosti nacházely odezvu názory o kolektivní vině a potřebě jejího „hromadného“ odčinění.“ (Staněk, T.,1996:8) Němci byli v zemích střední Evropy označeni jako osoby „nepřátelské“ resp. „státně nespolehlivé“, nebylo tak přihlíženo k individuálním osudům, tím myslím, že často nebylo rozdílu mezi Němcem, který se aktivně angažoval během nacistického režimu či zda naopak režimu čelil, nebo jím byl perzekuován.. Vysídlování a vyvlastňování bylo „legalizováno“ někdy různými vnitrostátními právními normami (jako například Benešovy dekrety), podzákonnými exekutivními směrnicemi či lidovými soudy, je nutné ale zdůraznit, že tyto akty odplaty nebraly

ohled na zásady mezinárodního práva. Dalším z důvodů, proč v mnohých případech docházelo k „spontánní migraci“ německého obyvatelstva bylo posunování hranic, jako například v Polsku, kde byla polská hranice pod tlakem Rusů posunuta až k Odře a Nise.

Jen krátce bych se na tomto místě chtěla zmínit o tom, jak se současná česká společnost vyrovnala s otázkou odsunu Němců a zda nastala jistá sebereflexe této stinné stránky československé historie. Vládou byly sice učiněny jisté kroky k usmíření (Česko-německá deklarace 1997), ale nedošlo k přiznání rozsahu křivdy. Smíření 1995 (URL:<<http://bohumildolezal.lidovky.cz/texty/rs79.html>>[cit.2008-9-11]) byla společná iniciativa českých a německých intelektuálů, vyzývající ke zrušení Benešových dekretů bez majetkových odškodnění sudetských Němců. Signatáři věřili, že tento krok by mohl vést k odstranění napětí a k odstartování procesu skutečného smíření.

V roce 1950 tvořili vyhnanci a vysídlenci 17% obyvatelstva SRN a 20% NDR. Vyhnanci byli velmi nerovnoměrně rozděleni do různých spolkových zemích, například v Bavorsku tvořili 21,2% obyvatelstva (rok 1950, Keller, H., 2002:34). Touto vlnou migrace byly nejvíce zasažené Šlesvicko Holštýnsko (33% obyvatelstva) a Dolní Sasko (27%), ovšem Bavorsko se v následujících letech stalo domovem pro největší počet vysídlenců a uprchlíků. Ze zemí NDR to bylo Meklenbursko, kde podíl migrantů tvořil až 42% obyvatel, oficiálně se zde mluvilo o přesídlencích - „*Umsiedler*“ (Keller, H., 2002:33). Podle aliančních ujednání se měli tito lidé integrovat, do roku 1949 se nesměli politicky sjednocovat, zakládat politické strany a neměli hned po návratu nárok na státní občanství. V témže roce 1949 vznikl v SRN Spolkový úřad pro vyhnance, který měl za úkol koordinovat integraci uprchlíků a vyhnanců, poskytovat základní sociální pomoc; jako samostatný resort fungoval do roku 1969.

Když po měnové reformě v roce 1948 došlo v západním Německu k hospodářskému oživení, ukázalo se, že stojí na dvou podstatných předpokladech: kapitálu, který přišel v podobě Marshallova plánu a dostatku pracovních sil. Nedostatek pracovních sil se totiž záhy vyřešil právě přílivem vyhnanců a uprchlíků z Východu, kteří v roce 1960 tvořili až jednu čtvrtinu obyvatelstva.(Münz, R.,1999:28) Díky těmto příznivým podmínkám se západoněmecké hospodářství v krátké době vzchopilo a již v padesátých letech se hovořilo o německém hospodářském zázraku. První vlna migrantů se velmi rychle integrovala a velká většina z nich se zařadila do

pracovního procesu, protože to byli zejména kvalifikovaní pracovníci německého původu. Velký podíl na „integračním úspěchu“ měli Spojenci a samotná německá vláda (v čele s kancléřem Konradem Adenauerem), poněvadž stabilizace poměrů v Evropě a zejména v samotném Německu byla pro evropské vlády prioritou číslo jedna. Ovšem již tito nově příchozí (vyhnanci z východních oblastí) se setkávali s odmítavými reakcemi ze strany původního obyvatelstva, zejména se to týkalo Němců přicházejících z Polska, kteří byli označováni pejorativním výrazem tzv. *Polaken*. Po vlně organizovaného přesídlování a vyhánění, které bylo provázáno násilím, došlo v důsledku politických změn na počátku 50.let ve východním bloku k uzavření hranic. Další přesuny původního německého obyvatelstva byly možné jen ve výjimečných případech, jako bylo například sloučení rodiny.

V roce 1954 byl zveřejněn úmysl vlády pozvat do země pracovníky z Itálie (Herbert, U., 2001:193) ale proti tomu se zvedla vlna kritiky ze strany odborů, spolků vyhnanců, ale i ministerstva práce - nebylo jim jasné, proč vláda přichází s tímto nápadem v době, kdy vývoj pracovního trhu byl nerovnoměrný a v některých spolkových zemích nezaměstnanost dosahovala až 11%. (Herbert, U.,2001: 202)

V roce 1955 byla podepsána první dohoda s Itálií o přijímání pracovních sil na německý pracovní trh a to byl počátek tzv. období „*gastarbeitru*“ (*dělník- host*). Další dohody byly uzavřeny se Španělskem a Řeckem (1960), s Tureckem (1961), Marokem (1963), Portugalskem (1964) a Tuniskem (1965). (Finkelstein, K., 2006:15) Na základě těchto dohod vznikla náborová komise spolkového pracovního úřadu v Norimberku, který spolupracoval s úřady práce ve výše zmíněných zemích. Dohody získaly na významu až poté, co nebylo možné využívat pracovní síly z východního Německa a tato situace nastala stavbou Berlínské zdi.

Vláda ohlašovala, že se jedná o krátkodobé a jedině možné opatření, které má zajistit nejpotřebnější pracovní poptávku. V roce 1960 byl poprvé od roku 1945 podíl nabízených pracovních míst vyšší než počet nezaměstnaných. Vývoj společnosti poukazoval na možnou změnu na pracovním trhu a to díky demografickému vývoji, jež matky v domácnosti vyřazoval dočasně z pracovního trhu a také díky počínajícímu prodlužování doby vzdělávání a důchodového věku. Nábor zahraničních pracovníků se zdál politikům jako jediné řešení situace a nad jinými alternativami se neuvažovalo. (Münz, R., 1999: 43-45) Země vysílající své pracovníky měly mít z pracovní migrace také jisté výhody. Jednak očekávaly kontrolu nad touto formou migrace, protože neměla již být výhradně zprostředkována

komerčními kanceláři, ale mezivládní agenturou. Zainteresované státy očekávaly, že do země se jim budou vracet kvalifikovaní pracovníci a že zejména půjde o pracovníky, kteří budou finančně podporovat své rodiny ze zahraničí.

Zatímco v roce 1964 byl na jednom německém nádraží s velkou pompou vítán miliontý „*Gastarbeiter*“, o pár let později, v roce 1967 v období recese, začali politici poprvé přemýšlet, jak jejich počet omezit. (Göktürk, D., 2007:22) V té době si ovšem ještě plně neuvědomovali následky svého rozhodnutí a jakmile pominuly první otřesy hospodářské krize, byla podepsána další dohoda, tentokrát s Jugoslávií. Zejména počet tureckých přistěhovalců začal značně narůstat, přičemž celkový počet zahraničních pracovních sil vzrostl o jeden milion. I když pokračovala modernizace výroby, stále byla poptávka po manuálně pracujících, často nekvalifikovaných dělnících. Neexistoval žádný promyšlený plán, kolik je potřeba zahraničních pracovníků, nepochybovalo se totiž o perspektivě hospodářského růstu. Domnívám se, že právě v této době měla vláda reagovat na tyto proměny migrace a více se zajímat o situaci dělníků. Tento přístup vlády postrádal jakoukoliv koncepci a podle mého názoru byl nehumánní, protože ignoroval potřeby lidí, které systém využíval jen jako dočasnou pracovní sílu.

I NDR si uvědomila výhodnost dočasného pobytu migrantů. Začala do země vítat pracovníky ze socialistických zemí střední Evropy, ale také například pracovníky z Kuby, Mosambiku a Vietnamu. Oproti spolkové vládě se úřady DDR chovaly daleko důsledněji a téměř všichni pracovníci se museli po sjednané lhůtě navrátit do své země. Počet zahraničních pracovníků nebyl v NDR nikdy tak vysoký jako ve Spolkové republice Německo, nedosahovali počtu 200 000 osob. (Münz, R., 1999:47) Ve východním Německu se také nejednalo o přistěhovaleckou politiku, ale pouze o pracovní migraci.

Neexistovala oficiální definice pojmu „*Gastarbeiter*“ a v průběhu 50.a 60.let se politici nezabývali dlouhodobější koncepcí „náborové politiky“. Ze samotného slova „*Gastarbeiter*“ vyplývá, že pracovníci byli vnímáni jako hosté – jako někdo, kdo pobývá na určitém místě jen na omezenou dobu. (Bade, K., 1992:16) Proto také dostávali jen dočasné povolení k pobytu, které se muselo společně s pracovním povolením každý rok obnovovat. Jejich prodloužení záviselo do velké míry na vůli německých úředníků, protože vycházelo z nejasného výkladu zákona, který umožňoval prodloužení, pokud „nebudou poškozeny zájmy Spolkové republiky Německo“. (Joppke, Ch., 1999: 66, paragraf 2 cizineckého zákona)

Na začátku 70.let se začalo více diskutovat o problematickém soužití s těmito cizinci a souvisejícími sociálními problémy. Sociálně liberální vláda Brandta a Scheela předpokládala, že přistěhovalci budou představovat pouze výhody, ale nebudou potřebovat žádné velké veřejné investice. Nevyžadovali žádné zvláštní náklady na služby typu škola, školka, či příspěvky na péči ve stáří a téměř nenastupovali na nemocenskou, protože si to ve své často velmi komplikované situaci nemohli dovolit.

V roce 1971 vstoupilo v platnost nové nařízení o pracovním povolení, jež umožňovalo dělníkům po více než pěti letech odpracovaných v Německu prodloužit svůj pobyt pětiletým „mimořádným pracovním povolením“ bez ohledu na vývoj pracovního trhu. To ovšem platilo až pro 400 000 pracovníků pocházejících ze zemí nepatřících k Evropským společenstvím a přibližně 500 000 Italů, tedy pro 40% všech dělníků. (Herbert, U., 2001:226) Někteří cizinci tak začali plánovat svou budoucnost v Německu a rozhodli se přivést si do země i svou rodinu, které léta posílali vydělané peníze. Sloučení rodiny vychází z principu ochrany manželství a rodiny, zakotveného v tzv. Základním zákoně Spolkové republiky (*Grundgesetz*, obdobný naší Ústavě) v článku 6, jež se vztahuje i na cizince, žijící na jejím území. Někteří z nich se během let vypracovali na lepší pracovní pozice a bylo čím dál obtížnější je přimět k návratu do vlasti. Tento vývoj ovšem politici nepředpokládali a dokonce si ho až do 90.let nechtěli připustit. Zejména migranti ze zemí, kde byla obtížná ekonomická situace a vysoká nezaměstnanost (zejména v Turecku) si pochopitelně chtěli zajisti lepší budoucnost v zemi, která jim nabízela práci, i když byla v mnoha ohledech vykořisťující. Konzervativní strany kritizovaly zaměstnávání cizinců a tato kritika se stala oblíbenou pasáží jejich volebních programů.

Tzv. rotační princip z počátku 60.let, který byl uveden v náborových smlouvách, příliš nefungoval. Podle něho mělo pracovní povolení a povolení k pobytu po nějaké době dělníkům automaticky vypršet a nemělo být prodloužováno. Principem rotace pracovníků se mělo zabránit, aby se v Německu usazovali. Proti tomu byly zpočátku nejen firmy, pro které bylo nesmyslné stále znovu „zaučovat“ nové dělníky, ale také protestovaly odbory, církve, vládní strany, zástupci zemí odkud cizinci přicházeli a politické strany, které považovaly tento systém za nehumánní. (Münz, 1999: 48) Tím, že jim bylo prodlouženo pracovní povolení, byl jím také upevněn jejich statut.

V roce 1973 nastal zlom a spolkový kancléř Willy Brandt ve svém vládním prohlášení v červnu prohlásil, že je nutné se zamyslet nad dalším postupem v přijímání pracovních sil ze zahraničí, protože schopnosti společnosti přijmout další jsou vyčerpány. (Lachmann, G., 2006:23) Byly navýšeny poplatky za zprostředkování pracovníků a byla přijata politika tzv. ukončení náborem pracovníků (tzv. *Anwerbestop*). Historik Klaus Bade hovoří o období 1979 až 1980 jako o třetí fázi imigrační politiky, která usilovala o snížení počtu přistěhovalců a zároveň se snažila vytvořit koncept integrace. (Bade, K., 1992:17) Poukazuje zejména na vytvoření úřadu Zmocněnce spolkové vlády pro otázky cizinců, jehož prvním předsedou se stal Heinz Kühn. Tento politik z SPD vyjádřil přesvědčení, že země se stala přistěhovaleckou zemí a proto by měla být integrace v Německu žijících cizinců hlavním zájmem státu. (Bade, K., 1992:17) Ve svém memorandu z roku 1979 usiloval zejména o to, aby děti cizinců měly jednodušší přístup k získání občanství a aby cizinci s delším pobytem získali právo volit v komunálních volbách (Lachmann, G., 2006:25). Kühnův integrační program podle mého názoru a následných reakcí politiků předběhl svou dobu. Proti jeho názorům se postavila většina politiků, jeho program se jim také zdál příliš nákladný, a tak se Spolková vláda vyjádřila proti jeho plánům.

V roce 1980 bylo ve Spolkové republice Německo 4,5 miliónů cizinců. Vláda Helmuta Kohla se pokoušela svou restriktivní politikou omezit jejich počet a to i finančními příspěvky za návrat do země původu. Tento přístup řešení imigrace se ovšem ukázal jako skutečně nákladný a neúčinný. (Münz, R., 1999:50).

1.2. Příchod žadatelů o politický azyl

Právo na azyl je zakotveno v článku 16a německé ústavy a vztahuje se pouze na individuální politické pronásledování, které je leckdy velmi obtížné prokázat. Politický azyl se uděluje osobě, která je kvůli své rase, národnosti, náboženství, příslušnosti k nějaké společenské skupině nebo pro svůj politický názor pronásledována a hrozí jí ublížení na těle a životě, nebo jsou omezovány její osobní svobody nebo pokud taková situace hrozí. (Úmluva o oprávním postavení uprchlíků, kapitola 1, článek 1A) Azylové právo bylo po celé poválečné období bedlivě střeženo, protože jeho význam vychází z historické zkušenosti s nacionálním socialismem.

Ovšem s narůstajícími problémy s přistěhovalci se vláda po celá 80.léta pokoušela omezit právo na azyl, argumentovala zejména jeho zneužíváním a upozorňovala, že většina žadatelů o azyl nejsou političtí uprchlíci ale lidé, kteří odcházejí ze své země z ekonomických důvodů.

Je zajímavé, že vysídlenci nebyli později považováni za cizince a byli německou společností oproti azylantům přijímáni vstřícně. Souviselo to s pojetím státního občanství, o kterém se zmíním později. V souvislosti se stoupajícím počtem žádostí o azyl, stoupaly i obavy politiků a veřejnosti ze „záplavy“ přistěhovalců. Média informovala o této situaci velmi emocionálně, hovořilo se o „vlně, o prolomení hráze, o přeplněné lodi atd.“ Podobné zprávy se objevovaly i u nás, naposledy s přístupem České republiky do Schengenského prostoru. Osobně si myslím, že podobné obavy jsou zbytečné. V Německu došlo bohužel na počátku 90.let k útokům na cizince a je otázkou zda média tyto nenávistné nálady nepřizívovala. (případ Hoyerswerda)

Po pádu železné opony a po konfliktech v Jugoslávii a v jiných částech Evropy skutečně stoupl počet uprchlíků, žadatelů o azyl a zejména do Německa přicházeli pozdní vysídlenci německého původu z bývalého východního bloku (zejména z oblastí Polska, Rumunska, později i z Ruska). (URL:<<http://www.zuwanderung.de>>, kap. Spätaussiedler, [cit.2008-7-9]) Mezi žadateli o azyl byli v roce 1990 nevíce zastoupeni Rumuni, Jugoslávci, Turci a Libanonci a o rok později prudce narostl počet žadatelů ze strany Jugoslávců kvůli válečnému konfliktu v zemi, ale také například Rusů poté, co došlo k rozpadu Sovětského svazu. (Bade, K., 1992:23- 24)

Přikročilo se tudíž k omezení možnosti přicestování, jednak se zavedla vízová povinnost a povinnost tranzitního víza pro řadu zemí třetího světa, odkud přicházel velký počet uprchlíků (vízum bylo ale také překvapivě zavedeno i pro Turecko). (Bade, K.,1992:25) Zrychlil se také proces odmítnutí zjevně neopodstatněných žádostí o azylu, které byly zamítnuty hned na počátku řízení. Vláda se také snažila odradit nově příchozí ekonomické azylanty (tzv. zdánliví azylanté, *die Scheinasylanten*) zpřísněním podmínek pobytu pomocí nejrůznějších omezení, jako je zákaz pracovního poměru, omezení pohybu nad rámec tábora pro uprchlíky, přičemž v jejich případě byly omezeny také možnosti finanční podpory. Zpřísnění azylového práva v roce 1990 vedlo k poklesu žádostí a stoupal i počet lidí ve statutu „strpění“, kteří nedostali v Německu azyl, ale současně nemohli být z důvodů humanitárních, politických a právních vráceni do země původu. Nejen v Německu,

ale na celoevropské úrovni se na počátku 90.let mluvilo o možné masové migraci z východní části Evropy ale také z etnickými konflikty sužované Afriky a o tom, jakým způsobem by se Evropa mohla chránit a sjednotit svůj přístup v oblasti azylové a imigrační politiky. Poprvé se v souvislosti s masovým pohybem uprchlíků mluvilo o „pevnosti Evropa“

V devadesátých létech se také objevují zcela nové formy pracovní migrace, mezi něž například patří sezónní pracovníci, IT specialisté a „nedostatkový“ zdravotnický personál jako jsou zejména zdravotní sestry a pečovatelé.

V roce 1993 vstoupila v platnost novelizace cizineckého a azylového zákona tzv. azylový kompromis- §16 GG, zákon jež reagoval na prudký nárůst žádostí o azyl u osob, které hledaly možnosti pobytu a fakticky u nich nešlo o ochranu před politickým pronásledováním. S touto změnou došlo k úpravě Základního zákona, zúžení práva na azyl, které umožňovalo se odvolávat pouze na ochranu před politickým pronásledováním, a celkové snaze o rychlejší průběh azylového procesu. Novelizace cizineckého zákona z roku 1997 přinesla cizincům právní nárok na naturalizaci a to byla významná změna, protože po splnění zákonem stanovených podmínek nemohla být žádost o udělení státního občanství zamítnuta. Pokud cizinec legálně pobýval na území Německa po dobu patnácti let a měl povolení či oprávnění k pobytu, získal tím právní nárok na získání občanství. Bylo umožněno dvojí občanství v případech, kdy právo země původu cizince nedovolovalo se vzdát dosavadního občanství, nebo se tomu snažilo zabránit.

Průlomová změna ve vnímání německého státního občanství nastala s přijetím zákona z roku 2000. Státní občanství na základě *ius sanguinis* (na základě původu), které platilo až do konce devadesátých let, bylo zakotveno v zákoně o říšské a státní příslušnosti (*Reichs- und Staatsangehörigkeitgesetz*- dále jen RuStAG) z roku 1913. Podle tohoto zákona měli etničtí Němci právo na německé občanství nezávisle na tom, zda žili či nežili v Německu, ale nenáleželo pracovním migrantům jiného etnického původu, i když pobývali v Německu několik let (méně než 15let) a ani jejich dětem narozeným na území Německa. Jak jsem již zmínila, po válce bylo vysídlencům ze střední a východní Evropy a z Ruska umožněno „vrátit se“ do Německa, pokud prokázali, že jeden z rodičů má německý původ a platilo, že „německé národní příslušnosti (německé *Volkszugehörigkeit*) je ten, kdo se ve své vlasti přihlásí k německví.“ (www.bamf.de, Migrationsbericht 2005, s.91) V této

koncepti státního občanství jsou důležité objektivní znaky jako původ, jazyk a kulturní orientace. Průlom nastává právě v roce 2000, kdy byl pro přijetí státního občanství zaveden princip *ius soli*, princip vycházející z místa narození občana země. Bylo tak umožněno lidem narozeným na území Spolkové republiky s „neněmeckým původem“ či osobám žijícím v zemi nejméně 8 let přijmout bez dalších komplikací německé občanství. Tendence měnit teoretické principy státního občanství není v Evropě ojedinělá. Politolog Rainer Bauböck k této problematice na webu *migrace online* uvedl: „Srovnávací výzkum ukazuje na obecnou, avšak nestejnou tendenci přibližování západní Evropy ke kratším pobytovým nárokům pro získání občanství, směrem ke kombinaci občanství na pokrevním základě (*ius sanguinis*) s nějakou formou *ius soli* (občanství na základě narození na daném území) a vyšší tolerance dvojího občanství (nejen získaného při narození, což je dnes obecně přijímáno, ale také s ohledem na pozdější udělování občanství).“ (URL:<<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=1955258>>, [cit.2008-11-11])

Podmínkou je v mnoha evropských zemích (nejen v Německu), že žadatelé o občanství musí absolvovat jazykový test nebo test znalostí o dané zemi a její ústavě. Evropská unie má jen velmi malé pravomoci zasahovat do této oblasti vnitřní legislativy jednotlivých zemí, současně si ale uvědomuje, že je důležité sjednotit podmínky pro imigranty, mezi nimiž je i oblast naturalizace (získání občanství). Jedním z příkladů takové tendence je jednání Evropské rady v Tampere v roce 1999, kde členské státy deklarovaly snahu nabídnout občanům třetích zemí s dlouhodobým legálním pobytem příležitost získat občanství státu, ve kterém žijí. Úsilí Evropské unie v této oblasti považují za přínosné, ovšem zatím neexistuje časový rámec a není tudíž co hodnotit.

2. Zákon o přistěhovalectví z roku 2005, „Zákon o usměrňování a omezení přistěhovalectví a o upravení pobytu a integrace občanů Unie a cizinců“ a jeho dopad na integraci migrantů

Jak jsem již zmínila, státní občanství bylo v Německu od roku 1913 nabýváno na základě pokrevního původu podle principu *ius sanguinis*. To znamená, že člověk narozený na území Německa bez prokazatelného německého etnického původu neměl až do roku 1999 s přijetím nové legislativy nárok na získání státního občanství, tak jak je to běžné ve Velké Británii a Francii. Děti, narozené rodičům - cizincům v Německu, mohou díky této legislativní změně získat německé občanství, pokud jeden z rodičů žil v Německu legálně a na základě neomezeného povolení k pobytu alespoň osm let. Tento exklusivistický postoj k přistěhovalectví nám vysvětluje rozdílný pohled na německé vysídlence a například pracovní migranty či uprchlíky z třetích zemí. Současně se domnívám, že je důležité si vyjasnit specifičnost německé legislativy z pohledu možnosti získání státního občanství, protože to mělo do konce 90.let velký vliv na integrační proces imigrantů. Pobyt pracovních migrantů byl chápán jako dočasný, proto se neusilovalo ani o zlepšení jejich právního postavení.

Zákon o přistěhovalectví vstoupil v platnost 1.ledna 2005 po velmi zdlouhavém a často konfliktním vyjednávání ve Spolkovém sněmu (*Bundestag*), Spolkové radě (*Bundesrat*) a diskuze o zákonu se také stala významnou celospolečenskou událostí. Zákon podstatně reformoval cizinecké právo a dotkl se také pobytového práva cizinců a práva pohybu zaměstnanců. Změny v zákoně se dotkly také Zákona o azylovém řízení, Zákona o centrálním registru cizinců a Zákona o nabývání občanství. Tento zákon je posledním v řadě zákonů upravující imigrační politiku a zcela prvním zákonem, který zavádí integrační programy pro cizince dlouhodobě žijící v Německu. Rozhodla jsem se analyzovat tento zákon právě pro jeho reformní charakter v oblasti integrační politiky. O podobě zákona se neustále hovoří a to jak na politické úrovni, tak ve společnosti. Sám ministr vnitra Wolfgang Schäuble přiznává, že podoba zákona není konečná a pracuje se nadále na jeho evaluaci. Zákon se také dotýká problematičtějšího tématu zneužívání možnosti sloučení rodiny

pomocí fingovaných sňatků a adopcí a jeho cílem je také bojovat proti obchodu se sňatky. Ve své práci se dotknu i těchto aktuálních témat, které považuji za jeden ze specifických rysů imigrace tureckých přistěhovalců.

Dlouhá léta se hovořilo o Spolkové republice Německo jako o zemi, která není přistěhovalecká a v zákonech se upravoval jen pobyt cizinců a cesta k naturalizaci byla velmi dlouhá a komplikovaná. Přehlíželo se, že v zemi žijí dlouhá léta cizinci, pro něž návrat do země původu je nemyslitelný. Ještě horší byla situace jejich dětí, téměř třetí generace „přistěhovalců“, jež udržovala jen velmi malý kontakt se zemí původu jejich rodičů a německá společnost je odmítala přijmout. Domnívám se, že za současné problémy s integrací přistěhovalců si do jisté míry může německá společnost sama. Postoj německých vlád se měnil z naprostého odmítání přistěhovalců až k velmi „tolerantnímu“ přístupu, který vycházel z pojetí multikulturalismu. Představa o harmonickém soužití kultur bez toho, že by byla po jejich „představitelích“ požadována nějaká snaha se integrovat, se nenaplnila.

Vládní představitelé museli proto projít jistým procesem sebereflexe a najít příčinu dnešních problémů. Německá vláda se proto rozhodla, že je nutné vytvořit pro tu část v Německu dlouhodobě žijících cizinců právní podmínky pro jejich trvalý pobyt s možností získání občanství a podmínky pro jejich integraci, zejména zlepšení jejich jazykových dovedností. Důležité je tedy zmínit, kolik cizinců vlastně v Německu žije: celkový počet je 7,3 miliónů cizinců, z toho tvoří 61% cizinci žijící v Německu nejméně 10 let, 34% cizinci žijící 20 a více let, 25% žijící méně než 6 let a u 14% se délka pobytu pohybuje mezi 6 a 10 lety. (Přistěhovalecký zákon a politika, s.13, URL:<<http://www.bmi.bund.de>>,[cit.2008-7-7])¹ Mezi cizince se ovšem nepočítají „pozdní vyhnanci“ s německým občanstvím, kteří jsou ve statistikách zařazováni mezi migranty „Populace cizinců se mezi rokem 1973 a koncem roku 2002 zvýšila ze 4 milionů až na 7,3 milionů - to je 8,9% celkového obyvatelstva.“ (Szegeda, U., 2006:11) Největší skupinu tvořili v roce 2002 cizinci z Turecka, Itálie a Jugoslávie, dále pak z Řecka, Polska, Chorvatska, Rakouska, Bosny a Hercegoviny, Ruska a Portugalska. „Téměř 1 860 000 cizinců bylo z členských států Evropské unie a více než 4 miliony tvoří etničtí Němci a neněmečtí členové jejich rodiny“ (Szegeda, U., 2006:11)

¹ Pod procenty se myslí číslo, které není jen výsledkem pohybu osob, ale také zaznamenává počet cizinců narozených a zemřelých v zemi

V roce 2000 vznikla na popud tehdejšího ministra vnitra Otto Schilyho nezávislá Komise pro přistěhovalectví. Rita Süßmuth z SPD se stala předsedkyní této Komise, která byla složena z 21 expertů a z představitelů parlamentu. Poznatky Komise měly být „zpracovány“ do nového zákona, v konečné zprávě Komise se hlavně objevily připomínky k deficitům ve vzdělání a pracovních možnostech migrantů a nedostatky v rodinné politice. Zásadní roli měl hrát podle výsledků této Komise bodový systém, který měl zohledňovat schopnost se integrovat do společnosti a pracovního trhu. Obecné dovednosti měly tak být důležitější než speciální dovednosti a krátkodobá poptávka na pracovním trhu. (Süßmuth, R., 2001). Významný sociolog Rainer Münz, který se stal také členem této Komise, řekl pro časopis Die Zeit: „Klasické přistěhovalcké země mají dobré zkušenosti s přistěhovalci s velmi dobrou kvalifikací.... My naléhavě potřebujeme tyto přistěhovalce, protože v důsledku snižování porodnosti v Německu se bude snižovat také počet lidí opouštějící vzdělávací systém a vstupující na pracovní trh.“ (URL:<http://www.zeit.de/2001/28/200128_muenz-interview.xml?page=2>,[cit.2008-7-5]) Proto také Komise navrhla již zmíněný bodový systém, který bude žadatele hodnotit podle věku, pracovní kvalifikace a jazykových znalostí. Jaké skutečné změny tedy přinesl zákon o přistěhovalectví?

Nový zákon o přistěhovalectví přinesl změnu v pobytovém statutu, jejich počet omezil z pěti na dva. Zůstalo tedy povolení k pobytu (*Aufenthaltserlaubnis*), které je podle zákona udělováno zásadně jen na omezenou dobu, povolení k usazení (*Niederlassungserlaubnis*) je časově a územně neohrazené a opravňuje k vykonávání výdělečné činnosti. Povolení k usazení může získat jen osoba, která splňuje požadavky uvedené v zákoně a to je například minimálně pětileté povolení k pobytu, musí mít zajištěné živobytí a bydlení pro sebe a svou rodinu, dostatečnou znalost německého jazyka a základní vědomosti právního systému a společenského uspořádání Spolkové republiky Německo. Účast na integračních kurzech je předpokladem pro splnění podmínek pro získání povolení k pobytu, jeho prodloužení a také získání povolení k usazení. (*Zuwanderungsgesetz*, §8 a 9) Právo pobytu se uděluje za účelem výdělečné činnosti, vzdělání, sloučení rodiny a z humanitárních důvodů. Dosavadní povolovací řízení, které se týkalo zvláště pobytu a výdělečné činnosti, bylo nahrazeno jedním interním schvalovacím řízením. (Süßmuth, R., 2006:98) Zákaz náborů je zejména pro nekvalifikované a málo kvalifikované, ale také pro kvalifikované v zásadě nadále platný.

Od roku 2008 země jako Německo regulující přístup na svůj pracovní trh postupně ruší omezení pro vybrané profese. Bez zdoluhavých byrokratických procedur mohou v Německu pracovat například strojní inženýři, odborníci z automobilového průmyslu či elektroinženýři z nových členských zemí EU. Konkrétně to znamená, že německé pracovní úřady už u nich nemusí zkoumat, zda se o příslušné pracovní místo neuchází i německý občan. Ten totiž má podle stávajících omezení stále platných pro ostatní profese vždy přednost před zahraničním žadatelem o pracovní povolení. Takto to bylo také zakotveno v zákoně z roku 2005 a Německo si také stanovilo lhůtu pro celkové uvolnění pracovního trhu až do roku 2011. Domnívám se, že Německo sáhlo k tomuto kroku, aby ochránilo již tak nestabilní pracovní trh a uvědomuje si, že má značné procento nezaměstnaných imigrantů, které by potřebovala zařadit na pracovní trh.

Zahraníční studenti, kteří úspěšně dokončili studium a shánějí pracovní místo, mohou nyní získat povolení k pobytu na území SRN až po dobu jednoho roku, kdy budou své zaměstnání shánět. Doposud museli po ukončení školy území SRN opustit.

Podmínky práva na pobytový status pro žadatele o azyl se vyrovnaly podmínkám, které mají uprchlíci uznaní podle Ženevské konvence. To je důležitý krok ke sjednocení podmínek v celé Evropské unii. Podstatná změna nastala v uznání politického pronásledování, nyní je možné díky aplikaci Ženevské konvence ochránit i osoby politicky pronásledované nestátními subjekty. Dostávají tak omezené tříleté povolení k pobytu, které se pak podle nových okolností buď prodlužuje nebo ukončuje. Důležité je také pro tyto osoby s tzv. „malým azylem“, že je jim umožněn neomezený přístup na pracovní trh, došlo tak ke sjednocení podmínek pro azylanty a držitele tzv. malého azylu. (pozn.: Malý azyl je zvláštní formou ochrany pro uprchlíky, kteří sice nebyli politicky pronásledováni anebo dorazili do SRN přes třetí bezpečný stát, přesto však Spolkový úřad pro migraci a uprchlíky dospěl k závěru, že splňují podmínky §60 *AufenthG* – zákona o pobytu). Před povolením k usazení se, „se prověřuje“ situace v zemi původu, to je klíčová podmínka.

Možnost sloučení rodiny nadále vyplývá z §17 cizineckého zákona, který chrání rodinu a manželství a článku 6 Základního zákona, který manželství a rodinu staví pod zvláštní ochranu. Děti žadatelů o azyl se mohou přistěhovat do SRN do věku 18 let. Děti mají být sloučeny s rodinou žijící v Německu do jejich 12. roku, poté

má být povolení ke sloučení rodiny obtížnější, aby se tak zamezilo komplikacím v integraci. Často se prý stávalo, že děti vyrůstaly v zahraničí bez rodiny a těsně před jejich plnoletostí se rodina rozhodla je přivést do Německa. Tyto děti měly pak vážné problémy si zvyknout na nové prostředí. Nicméně se povolení k pobytu uděluje dětem imigrantů do věku 16.let, pokud ovládají německý jazyk nebo má dostatečné vzdělanostní předpoklady pro integraci a zároveň oba jeho rodiče, nebo osoba pečující o dítě má povolení k pobytu na území SRN.

Stát podle zákona poskytne všem přistěhovalcům minimální „integrační nabídku“, ve které se objeví jazykové kurzy, informace o německé kultuře, právu a dějinách. Cizinci by se měli seznámit a přijmout hodnoty demokracie, principy právního státu, rovnoprávnosti, tolerance a náboženských svobod. Pokud cizinec nemá dostatečné jazykové znalosti, je pro něj účast na kurzu povinná. Neúčast může mít za následek ztrátu oprávnění k pobytu. Úspěšná účast může, jak jsem již naznačila, naopak zkrátit čekání z osmi na sedm let. Integrační kurzy zahrnují 600 hodin jazykových kursů a 30 hodin tzv. orientačních kursů, které obsahují znalosti německých reálií. Kurzy se podle organizátorů přizpůsobují potřebám účastníků a to podle jejich schopnosti a rychlosti se učit, podle dosavadní úrovně jazykových schopností a také jsou v nabídce kurzy pro zájemce se speciálními požadavky – pro mladé lidi, pro ženy v domácnosti atd. Absolvent kurzu získá certifikát z němčiny, který je mezinárodně uznávaný. (URL:<<http://www.integration-in-deutschland.de>>,[cit.2008-11-12])

Stát se také pomocí zákona chrání před osobami, které by mohly představovat bezpečnostní rizika. Nařízení o vyhoštění může vydat jak úřad spolkové země, tak spolek a to v případech, kdy hrozí zjevné riziko. Vyhoštění je provedeno okamžitě bez soudního výnosu či předchozího varování. Je možné přikročit jak k vyhoštění, tak k omezení pohybu. V této souvislosti se mluví i o tzv. převaděčích, a to proto, že jejich aktivity souvisí s nelegální migrací, o které budu psát v poslední kapitole. Převaděči jsou vyhoštěni ze země, pokud jsou odsouzeni k nepodmíněnému odnětí svobody. Stejná opatření jsou aplikována na osoby, které přísluší k teroristické skupině nebo se podílejí na vedení zakázaných spolků. Tím se myslí například tzv.*Hassprediger* - kazatelé nenávisti, kteří skutečně podporují projevy náboženské nesnášenlivosti. (Süssmuth, R., 2006:100).

V roce 2007 došlo k reformě přistěhovaleckého zákona, která nadále podporuje integrační politiku, ale také znesnadňuje přístup nových migrantů do

země. Podle ministra vnitra Wolfganga Schäubleho hlavním cílem reformy je zmírnit zátěž sociálního systému, zatížení spolkových zemí a spíše se zaměřit na začlenění migrantů na pracovní trh. Tohoto kroku má být dosaženo novým nařízením, které cizincům ve stavu „trpění“, žádajícím o právo se usadit, ustavuje povinnost si najít zaměstnání do roku 2009. V tomto období jim nebudou poskytnuty vyšší sociální dávky. Do budoucna bude muset podle reformy manžel/manželka přizvaná do SRN svým zákonným manželem/manželkou splňovat následující požadavky: minimální věk 18 let a alespoň základní znalosti německého jazyka.

(URL:<<http://www.zeit.de/online/2007/13/zuwanderung,Zuwanderungsrecht>

beschlossen>, [cit.2008-12-11]) Vláda v těchto případech viděla neznalost německého jazyka jako zásadní úskalí integračního úsilí. Zejména u turecké menšiny dochází k tomu, že Turci si vybírají své nevěsty v zemi původu, které ale neznají ani základy němčiny a nemají základní informace o Německu. Tyto ženy jsou pak v SRN díky neznalosti jazyka a prostředí závislé na manželovi a jeho rodině a mohou se tak vystavovat nebezpečí týrání a vydírání. O tom ale budu hovořit v dalších kapitolách. Nicméně proti novému nařízení se postavily organizace pomáhajícím uprchlíkům, turecké spolky a Zelení, kteří si myslí, že zákon je diskriminační, omezuje přistěhovalce, a že vládní úsilí podporovat integrace je ve skutečnosti provokace.

(URL:<[http://www.taz.de/1/debatte/kommentar/artikel/1/grosse-koalition-der-](http://www.taz.de/1/debatte/kommentar/artikel/1/grosse-koalition-der-ignoranz/?src=MA&cHash=1c658ee810)

[ignoranz/?src=MA&cHash=1c658ee810](http://www.taz.de/1/debatte/kommentar/artikel/1/grosse-koalition-der-ignoranz/?src=MA&cHash=1c658ee810)>[cit.2008-11-11]) Podle mého názoru je ale v zájmu ohrožených skupin imigrantů, aby se naučily jazyk alespoň na komunikační úrovni a tím předešly oslabení své vlastní pozice ve společnosti a rodině.

Rita Süsmuth vidí jako důležitý přínos dnešní podoby zákona v tom, že umožňuje vysoce kvalifikovaným osobám snadnější přístup na německý trh práce, ale stále je prý ze strany těchto osob malý zájem. Je to způsobené hlavně vysokými požadavky německých úřadů na povolení k přistěhování, hlavně se jedná o finančně náročné vstupní investice. Podle autorky je důležité reflektovat vývoj trhu a současný stav poukazuje právě na nedostatek odborníků. (Süssmuth, R., 2006:107,105) Komisi navržený bodový systém, který měl zabránit tomu, aby si stát sám vybíral osoby, které mu mohou přinést prospěch, neprošel. Zastáncem tohoto modelu byli hlavně Zelení, kteří kritizují vládu za to, že při udělování pracovního povolení a povolení k pobytu klade velký důraz na kvalifikaci a vzdělání. Pro Zelené je důležitý i

předpoklad, zda se uchazeč bude schopen začlenit do německé společnosti, ale CDU/CSU odmítá tento návrh s poukazem na rekordní nezaměstnanost.

3. Analýza současné integrační politiky v SRN, vládního integračního programu. Integrace imigrantů do německé společnosti

Stejně jako v jiných oblastech politik je i na poli integrační politiky snaha harmonizovat ji v celé Evropské unii. Důvodem je především to, aby se vyrovnaly podmínky pro imigranty, snížila se tak ekonomická zátěž některých evropských zemí, kterou na ní kladli. Franco Frattini 6.června 2007 představil v Evropské komisi návrh na centralizaci evropské integrační a imigrační politiky. Doposud platily v jednotlivých zemích různá pravidla pro poskytnutí azylu a různé integrační politiky, proto si také přistěhovalci vybírali země, ve kterých by měli největší „šanci uspět“. Mezi tyto země patřila bezesporu SRN.

V následujícím textu se zabývám pojmem integrace a integrační politikou německé vlády ve vztahu k imigrantům. Důležitým aspektem integrace je jazyková integrace, která je podstatným předpokladem pro pracovní a sociální integraci. Úspěšná pracovní integrace závisí na dosaženém vzdělání, na možnostech dalšího vzdělávání či školení. Sociální integrace je úkolem celé společnosti, vyznačuje se schopností žít pospolu v pluralitní společnosti. Německá společnost má v mnoha ohledech integrace velké deficity, vláda zejména přiznává problém s narůstajícími konflikty mezi většinovou společností a přistěhovalci. Podle zmocněnkyně pro otázky migrace, uprchlíků a integrace Marie Böhmer je v dnešní době zásadním úkolem politiků zapojit země a komuny do národního integračního plánu, který byl nazván „Integrace v místě“ („*Integration vor Ort*“). Důležitým partnerem jsou ovšem samotní občané, neziskové organizace, církve, které přicházejí s velmi zajímavými projekty reflektující problémy spojené s konkrétní lokalitou.

..

3.1. Pojem integrace a integrační politika

Co se myslí pod pojmem integrace jsem už vysvětlila v úvodu práce. Nyní bych se chtěla krátce zmínit o významu integrační politika. Podle Pavla Barši je v zájmu integrační politiky, „aby se imigrant na novou zemi rychle a bezproblémově adaptoval a dokázal kompetentně jednat v různých institucionálních a sociálních kontextech.“ (Barša, P., 2005:11) Integrační politiky navazují na imigrační politiky a lze je v jistém smyslu vnímat jako součást imigračních politik. „Obě politiky lze odlišit předmětem, zatímco předmětem imigračních politik je regulace vstupu přistěhovalců do hostitelských zemí, předmětem integračních politik je jejich adaptace v hostitelské společnosti tak, aby se stali její „integrační součástí“.“ (Barša, P., 2005:13)

Další pojmy spojované s integrací je segregace, asimilace, akulturace a participace. Považuji za důležité si tyto pojmy vyjasnit v začátku této kapitoly, protože jsou často zaměňovány a může to vést k nepochopení samotného úsilí o integraci cizinců. Segregace je opak integrace a znamená právě vyčleňování ze společnosti. Asimilace znamená proces, kdy nějaká menší kulturní skupina převezme například jazyk, převládající názory nebo i hodnoty jiné skupiny, vstoupí do jejích etablovaných sociálních skupin a ztratí svou zvláštní politickou a etnickou identitu. Akulturace je proces, při kterém se jedna skupina vzdá celé své kulturní identity a ztotožní se s většinou kulturní skupinou. Participace je charakterizována jako spolupráce, spolurozhodování a podílení se na plánovacích procesech. Je předpokladem pro integraci. Asimilace je často prezentována jako správná forma integrace, ovšem skrývá v sobě jistá rizika. Požadavek asimilace totiž nemusí vést k uklidnění situace v multikulturní společnosti tím, že asimilovaná skupina „splyne“ s majoritní společností, ale naopak může dojít k odmítnutí tohoto kroku a prohloubení rozdílů. Nebo u asimilované skupiny může dojít ke ztrátě vlastních „kořenů“.

Integrační politika zahrnuje oblast vzdělání, práce, průmyslu, práva, kultury, náboženství, bydlení a v neposlední řadě je provázána se sociální politikou. Velmi důležitou součástí integrační politiky je podle Rity Süssmuth právě oblast vzdělání a práce, která je považována vzhledem k integraci přistěhovalců v Německu za velmi problematickou (Süssmuth, R., 2006:138). Integrace v německém pojetí se opírá o princip *Leitkultur* (vůdčí kultury), který rozvinul německý politolog Bassam Tibi. Společnost uznávající a prosazující tento princip se opírá o demokracii, laicismus,

osvícenství, občanská a lidská práva. „Menšinové kultury, pokud v této společnosti chtějí žít, musí stejně jako jiní občané ctít a respektovat hodnoty většinové kultury. Nejde tudíž o asimilaci, ale o integraci. Menšinová se ve většinové nerozpouští, drží si dál svojí svébytnost. Ne však bez omezení, jak by rádi viděli stoupenci multikulturalismu.“(Štern in: Revue Prostor 73/74, 2007:102-103). A právě Bessam Tibi je proti používání pojmu *Leitkultur* v souvislosti s integrační politikou, jejímž je kritikem. Jörg Schönbohm má opačný názor na používání pojmu *Leitkultur* ve spojení s integrací: „*Leitkultur* je systém politického a právního uspořádání, který umožňuje, aby jakoby pod střechou (národní) kultury spolu žily různé cizí kultury a navzájem se obohacovaly...*Leitkultur* si nedokážeme představit bez integrace. Pomoc integraci je stejně nutná jako ochota těch, kteří se mají integrovat. Podmínkou není, aby se vzdali své kulturní identity. Kde však kulturní identity brání integraci, musí mít *Leitkultur* přednost. Upravuje podmínky bezkonfliktního soužití.“(URL:<http://www.kas.de/wf/doc/kas_1066-544-1-30.pdfwww.kas.de>, [cit.2008-7-12])

3.2. Současná vládní integrační politika

Do roku 2005, jak jsem již zmínila, neexistovala žádná oficiální integrační politika, ta byla formulována až s přijetím zákona o přistěhovalectví. Etničtí Němci a členové jejich rodin dostali ale v tomto směru výjimku, pracovalo se na jejich integraci daleko dříve než u ostatních skupin migrantů a to zejména tím, že jim byl uznán statut etnického Němce a dostávali automaticky německé občanství. „Cílovou skupinou integračních opatření je teď obecněji definována jako legálně v Německu sídlící imigranti s výhledem na získání statutu trvalého pobytu. Cizinci se statutem trvalého pobytu mají ve společenské, hospodářské oblasti a v oblasti vzdělání zhruba stejná přístupová práva jako Němci.“ (Szegeida, U., 2006:11) Podle Marie-Luise Beckové, zmocněnkyně Spolkové vlády pro otázky migrace, bylo důležité v zákoně změnit rozdělování pozdních vysídlenců a migrantů a to zejména proto, že migrace pozdních vysídlenců je tvořena z 80% ruskými členy rodin těchto migrantů. Tato skupina pozdních vysídlenců má vlastně stejné potřeby a problémy jako ostatní migranti a není potřeba je tudíž „vyčleňovat“.

(URL:<http://www.zeit.de/politik/df/interview_040521>,[cit.2008-7-12]) Cílem samotné integrace je umožnit migrantům podílet se na mnohostranném dění ve společnosti a poskytnout těm „nadějným“ rovný přístup k zaměstnání a vzdělání.

Na integraci se z pohledu vlády nahlíží podle možnosti získat státní občanství, nabídky integračního programu a pracovního uplatnění. Vládní integrační program zahrnuje již zmíněné integrační kursy, specializované projekty a sociální poradenství. Integrační kursy jsou povinné pro cizince, kteří se nedokáží domluvit německým jazykem ani v jednoduché formě, v době udělení povolení k pobytu neměly dostatečnou znalost německého jazyka nebo se aktivně snaží se integrovat a úřad pro cizince je vyzve k účasti na integračním kurzu. (URL:<http://bundesrecht.juris.de/aufenthg_2004/BJNR195010004.html>, článek 3 Integration, §44a, [cit.2008-11-12]) Poradenské služby pro migranty jsou financovány společně spolkovou vládou (Ministerstvo vnitra), spolkovými zeměmi a provádějí ji ústřední dobročinné organizace, spolky, nadace či zaměstnavatelské organizace. Mnozí z poradců mají sami imigrantskou minulost. Poradenská služba se zaměřuje na sociální péči, problémy individuálního života, integraci, výchovu a vzdělávání dětí a mládeže, také na rodinné a mezigenerační konflikty. Sociální poradenství má také v nabídce služby, zaměřené na cílové skupiny, jako jsou nově příchozí židovští migranti pocházející ze zemí bývalého Sovětského svazu, muslimské ženy, mladí muslimové a pozdní vysídlenci. Jsou to klientské skupiny se specifickými potřebami a na jejich integraci je jak z historického kontextu, tak ze závažnosti jejich společenského postavení brán zvláštní zřetel. (www.bamf.de, Migration, Asyl und Integration in Zahlen¹⁴, 2005) Sama jsem se zúčastnila veletrhu nabídek sociálních služeb německé Charity a musím říct, že nabídka projektů je velmi zajímavá.

V České republice se podílejí na integraci cizinců zejména neziskové organizace jako je Centrum pro integraci cizinců, Poradna pro integraci, Český helsinský výbor a další. (URL:<<http://www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=359>>,[cit.2008-11-7]) Cílovou skupinou vládní Koncepce integrace cizinců, kterou má na starosti Ministerstvo práce a sociálních věcí, jsou v obecné rovině cizinci z třetích zemí legálně a dlouhodobě (déle než rok) pobývajících na území ČR. Cílovou skupinou Koncepce integrace cizinců nejsou podle ministerstva občané EU a žadatelé o azyl. Podle mého názoru se ovšem azylanté stávají hlavní cílovou skupinou v oblasti integrace. Zatímco v rámci západních programů je hlavní důraz zpravidla veden po linii jazyk, práce a často pouze okrajově bydlení, u nás je tomu přesně naopak. Státní

integrační program (SIP) je zaměřen na tři základní oblasti: zajištění bydlení, bezplatnou výuku českého jazyka a pomoc při uplatnění na trhu práce. Neziskové organizace právě z těchto důvodů kritizují vládní koncepci integrace cizinců a poukazují na to, že finanční prostředky jsou zcela nedostatečné. Realizace Státního integračního programu, stejně jako správa Evropského uprchlického fondu, je v gesci Ministerstva vnitra.

Hlavní důraz je ovšem kladen na znalost jazyka, což je podle mého názoru důležitým předpokladem pro integraci, ale neměl by být jediným. Znalost jazyka nepomůže vyřešit veškeré kulturní rozdíly a různé hodnotové představy, které způsobují i vážné konflikty mezi majoritní společností a imigranty. Stejně tak získání občanství nepomůže k integraci, podstatné je hlavně přijetí občanské identity. „Schopnost rozlišovat nejen mezi žádoucími a nežádoucími cizinci, ale i mezi pozitivními efekty spolužití s jinými etniky (rozšíření obzoru a schopnosti tolerance) a jejich negativními následky (obchod s drogami a s lidmi, prostituce, růst násilí a kriminality či vnášení vlastních nesnášenlivých názorů a představ do společnosti) se však nevyskytuje ani v postulátech západní levicové a alternativní politiky s jejími ideály multikulturní společnosti.“(Löwensteinová in: Revue Prostor 69/70,2006:78)

Integrační politiku přistěhovalců nebylo možné díky rozsahu aktivit „zařadit“ pod jediné ministerstvo. Proto vznikla meziministerská pracovní skupina, která spadá pod Spolkový úřad pro migraci a uprchlíky, ale úzce navazuje na aktivity dalších ministerstev. Ministerstvo vnitra je ale zodpovědné za celkovou integrační politiku, pod kterou spadá jednak koordinace integračních opatření spolku, integrační kurzy, integrační program na spolkové úrovni, migrační poradenství a podpora projektů.

V roce 2006 zahájila spolková kancléřka Angela Merkel vůbec první „vrcholnou“ konferenci na téma integrace. Vrcholní politici si na této konferenci dali za cíl vypracovat do roku 2007 národní integrační plán. Byla stanovena pravidla tzv. „dobrého soužití“. Při zhlédnutí cílů tohoto národního programu docházím k názoru, že jsou v něm stanoveny velmi obecné cíle, které se již objevily v mnoha předešlých dokumentech o integraci.

Nepříliš výrazné úspěchy integrace imigrantů jsou stále častěji spojovány s tureckou menšinou a hlavně s vlnou islamizace. Islamismus jako politická ideologie se šíří mezi imigranty a objevuje se ve zdánlivě nevinné podobě, například ve vzdělávacích centrech, zřizovaných pro cizince jejich krajany. Islamisté nemají zájem

podporovat snahy o integraci, naopak nechtějí přijmout principy demokratické společnosti a snaží se vůči ní vyčleňovat.

Podle německého politologa Bessama Tibiho je možná integrace cizinců pouze tehdy, když je jim poskytnuta identita, která nabízí pocit sounáležitosti. Přijetí této identity je vtahuje do společnosti. Autor ovšem poukazuje na to, že německá společnost sama hledá vlastní identitu, kterou samotní Němci často spojují s nacistickými zločiny. (Tibi, B., 2002:26) Tato myšlenka mě velice zaujala a sama vnímám rozpolcenost německé společnosti. Je ale důležité rozlišovat národní a politickou identitu. Občanská identita se zakládá na společném právním prostoru a právních institucí. Ta je také zakotvena v Základním zákonu a dalších zákonech, je základem právního státu. Tuto politickou identitu Němci mají a hlásí se k ní prostřednictvím odvolávání se na lidská a občanská práva. Kulturní identita je spojena právě s pojmem *leitkultur*. Kulturní identita se odvolává na společné kulturní dědictví, historii, jazyk, náboženství, zvyky atd. Je ovšem důležité zdůraznit, že všechny evropské ústavy garantují svobodu vyznání, která se často stává středem konfliktů. Právě v otázce kulturní identity jsou největší rozpory, protože cizinci hlavně muslimského vyznání odmítají přijmout tento typ identity. Poukazují zejména na „zkaženost“ evropské společnosti. Kulturní identitu vnímám také jako velmi emocionální a subjektivní záležitost, proto se okolo ní tvoří tolik konfliktů a nedorozumění. Nemyslím si, že by hlavní příčinou současného stavu německé společnosti byla vina za hrůzy holocaustu, mnoho Němců vnímá sloučení Německa jako příčinu špatné ekonomické a celospolečenské situace. Němci sice definují německý národ etnicky, ale dodnes jen těžko z nich dokáže vnímat sloučení s východními Němci pozitivně. Ti jsou vnímáni dodnes jako kulturně nevyspělí, zaostalí, odlišní. Příčina tohoto stavu je přisuzována vlivu komunistického režimu. Pro mě je velkým otazníkem, jak německá společnost, který své „vlastní“ občany posuzuje tak kriticky, může přijmout přistěhovalce a motivovat je k integraci.

Sartori, který se ve své knížce „Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci“ zabývá problematikou integrace přistěhovalců, dodává: „V západních zřízeních je člověk občanem po předcích, podle zákona *ius sanguinis* (obvykle ve starých zemích) nebo ze zákona *ius soli*, tj, podle místa narození (obvykle v novějších zemích postavených na imigraci). Islámské zřízení však přiznává plnohodnotné občanství (*optime iure*) pouze věřícímu a s tímto občanstvím se současně úzce pojí podřízenost koránu.“ (Sartori, G., 2005: 69) To může být podle mne klíč k pochopení,

proč se nedaří integrovat právě muslimské imigranty, kteří vnímají příslušnost k občanství jako příslušnost náboženskou. Může to být jeden z důvodů, proč v SRN vzniká paralelní společnost. Pokud se cizinci nabízí možnost získat občanství, což vnímám zvláště u bývalých „*gastarbeitru*“ jako důležité, proces začleňování do společnosti tím nekončí, získáním občanství se člověk nestává integrovaným. Proces integrace je daleko složitější a je nutné stále zmíněné pojmy objasňovat.

Zdá se, že sílíci religiozita mezi muslimskými přistěhovalci nemá souvislost s délkou pobytu v Německu, proto se stále více hovoří o významu vzdělání mladých imigrantů, o kterém budu hovořit v příští kapitole.

3.3. Vzdělanostní situace mladých imigrantů

Podle Bassama Tibiho, který je kritikem současné německé integrační politiky, je protikladem integrace islámská diaspora, ze které vznikají paralelní společnosti. Jako jedno z ohrožení integrace imigrantů vidí v monokulturním vzdělávacím systému. Zejména vznik islámských mateřských škol v jižní části Německa je příkladem pro monokulturní pojetí vzdělávacího systému, děti imigrantů by měly naopak navštěvovat běžné školky, kde budou v kontaktu s německy mluvícími vrstevníky a poznají tak i jiné kulturní zvyky.

Walter Laquer poukazuje na dnešní sociální situaci cizinců, kteří se potýkají s vysokou nezaměstnaností, často nemají dokončené ani základní vzdělání. Podle autora se měla vláda daleko dříve zajímat o vzdělání imigrantů a jejich začlenění do společnosti, místo toho jim ukázala, jak se orientovat v sociální záchranné síti. Vláda ovšem nepočítala s usazením cizinců a proto dlouhých 20 let, kdy bylo těmto rodinám umožněno jejich sloučení a nebo si pracovní migranti zakládali rodinu přímo v Německu, opomíjela vzdělanostní situaci dětí imigrantů. Právě 20 let jsou k dispozici empirická studia o vývoji vzdělanosti dětí migrantů, ale až od Pisa studie organizace OECD a vládní Iglu studie, která zkoumá znalosti žáků na základních školách, jsou získaná data veřejně známá. Právě díky mezinárodnímu srovnání se vyzdvihovaly výsledky studie Pisa, která poukazovala na velké rozdíly ve vzdělání německých žáků a žáků s migrační minulostí. V textu se budu proto zabývat i výsledky těchto studií, které jsou hojně používány i ve vládních dokumentech.

V roce 1980 dokončila jedna čtvrtina Turků studujících v západním Německu školní vzdělání. Turci dosahovali daleko lepších výsledků než mladí Italové, Jugoslávci či Řekové. Ovšem již roce 1995 dosahovaly tyto skupiny imigrantů podobné výsledky ve vzdělání, ale Turci byli s počtem 60% stále na předním místě. (Vemena, G., in: URL:<http://www.bmas.de/coremedia/generator/3206/property=pdf/auslaender_studie_pdf.pdf>, 2002:76,[cit.2008-11-7]) Imigranti jsou daleko méně zastoupeni na gymnáziích a vysokých školách oproti německým studentům a také daleko častěji ukončují předčasně své vzdělání zejména základní. Na gymnáziích tvoří 3,9 až 6,8% studujících, ale na zvláštních školách je jejich zastoupení s 15,8,% nadproporční vzhledem k německé populaci. (URL:<http://www.bpb.de/themen/2J4RTG,0,0,Bildungssituation_von_Kindern_und_Jugendlichen_aus_Zuwandererfamilien.html>,[cit.2008-11-11]) To je považováno za významný problém pro další pracovní uplatnění, i když poslední průzkumy z roku 2006 ukazují, že klesá počet dětí s nedokončeným základním vzděláním a celkově se zlepšuje vzdělanostní situace dětí s migrační minulostí. Je také velmi zajímavé, že ženy s tzv.migrační minulostí v celkovém hodnocení úrovně vzdělání dosahují lepších výsledků než muži, často ukončují základní a střední vzdělání a jsou dokonce zastoupeny na vysokých školách. Zejména to platí pro ženy starší 45 let, polského či ruského původu. (Siegert in: Integrationsreport 2008:53) Lepší studijní výsledky dosahují imigranti s polskými, chorvatskými či ruskými kořeny než italský, turečtí či srbští studenti.

Podle Pisa studie z roku 2006 se ukazuje integrace žáků s migrační minulostí do vzdělávacího systému jako velmi problematická. Zejména se ve studii poukazuje na rozdílnou úroveň schopností žáků již na základní škole, která se pak v průběhu dalšího studia jen více prohlubuje. Souvisí to se sociální situací dětí imigrantů, jejich motivací ke studiu a mírou používání německého jazyka v rodině. (Siegert in: Integrationsreport 2008:5) Vedle sociálního původu, pohlaví, národnosti, má podle Spolkové centrály na politická studia velký vliv na úspěchy ve vzdělání také region či spolková země. Například v Bavorsko, Porýní- Falcku a Šlesvicku- Holštýnsku podle této studie navštěvuje 60% dětí, jejichž oba rodiče se přistěhovaly, základní školu. Naopak v Severním Rýnsku, Hesensku, v Sársku a v Brémách, kde je vzdělávací systém na dobré úrovni, studuje pouze 30 až 40% těchto dětí. (URL:<http://www.bpb.de/themen/2J4RTG,0,0,Bildungssituation_von_Kindern_und_Jugendlichen_aus_Zuwandererfamilien.html>, [cit.2008-11-11]) Autoři Hunger a

Thränhardt ,že příčinou tak rozdílných výsledků ve vzdělání a následně v integraci, je odlišný přístup politiky vzdělávání těchto spolkových zemí. Podle OECD je právě v Německu významná souvislost mezi sociálním původem, podílem na vzdělání a získanými kompetencemi.

(URL:<http://www.bpb.de/themen/2J4RTG,0,0,Bildungssituation_von_Kindern_und_Jugendlichen_aus_Zuwandererfamilien.html>, [cit.2008-11-11]).

Vzdělání dětí imigrantů a podpora jejich jazykových znalostí musí začít daleko dříve, než je to ve většině spolkových zemích běžné. Pokud podpora v jazykových schopnostech začíná až na základní škole hrozí, že děti s tímto znevýhodněním nedosáhnou požadovaného vzdělání a stanou se později závislími na sociální pomoci. (Lautenschläger in: Die politische Meinung 452,2007:6) Podstatnou součástí podpory jazykových schopností jsou také jazykové testy u předškolních dětí, tak aby se jazykové deficity rozeznaly co nejdříve ještě v čase, kdy je možné s problémem něco dělat. Spolková země Hesensko zavedla v roce 2003 do vybraných školek tyto testy, od roku 2007 probíhají po celém území Hesenska povinně a výsledky jsou alarmující: přes šedesát procent dětí migrantů ve věku od tří do čtyř let, ale také každé páté dítě z německé rodiny se neumí vyjádřit přiměřeně ke svému věku. Poté co byl zaveden program „Mama lernt Deutsch, Papa auch“, které měly zapojit do vzdělávacího programu také rodiče dětí a vychovatelům ukázat, jakým způsobem podpořit děti imigrantů v rozvoji jejich jazykových schopností, ukázalo se, že až dvě třetiny imigrantských dětí naplnily požadované normy. (Lautenschläger, Die politische Meinung 452,2007:6) Tyto programy mají v současné době další spolkové země jako Severní Porýní-Vestfálsko, Bavorsko, Berlín či Bádensko-Württembersko.

Děti imigrantů se potýkají nejen se zhoršenými podmínkami pro studium a problémy s učivem, ale setkávají se zejména ve škole s jinými kulturními zvyky. Některé rodiče to pak vede k tomu, že hledají pro své děti školy, kde by byly „kulturně spřízněné“. Mezi německými školami a rodiči ale také mezi dětmi a jejich rodiči dochází kvůli jinému pojetí výchovy a vnímání role ženy a muže k častým konfliktům. Některé imigrantské rodiny vnímají patriarchální uspořádání rodiny jako zcela přirozené a prosazují také autoritativní výchovné prostředky. (Süssmuth, R., 2006:186) Pokud škola tyto zásady nerespektuje, tím že dítěti podává jiný pohled, dostává se s rodinou logicky do sporu. Tyto problémy zejména vyvstávají v otázce rovnoprávného postavení mezi pohlavím. Dívky tak často řeší složité dilema, zda následovat zvyky své kultury nebo se plně integrovat do německé společnosti a

postavit se tak na odpor své vlastní rodině. Mladým dívkám hlavně z muslimských rodin je bráněno navštěvovat hodiny sexuální výuky, hodiny plavání, tělocviku a nesmějí se zúčastňovat školních výletů. Jak uvádí Süssmuth dívky jsou nuceny nosit do škol šátky a stále dochází k tomu, že bývají po dokončení základní školy odváženy do země původu a zde provdávány. Nechtěla bych vzbuzovat dojem, že se to děje ve všech imigrantských rodinách či muslimských rodinách, ale tento problém je natolik významný a do nedávné doby opomíjený, že je nutné se o něm zmínit. Všechna významná německá media jako Die Zeit, Der Spiegel, Die politische Meinung, aj. si začínají této problematice všimnout zejména po tragických případech vraž ze cti, jako byl například případ Hatun Sürücü z roku 2005. (případ Hatun Sürücü in: URL:<<http://www.sueddeutsche.de/panorama/artikel/349/130124/>>, [cit.2008-11-11]) Média často mluví v této souvislosti o tureckých rodinách a přináší stále nové zprávy o dívkách, kterým se podařilo vysvobodit z tyranie vlastní rodiny. Ovšem to není problém pouze tureckých rodin, násilí v rodinách se objevuje v jakékoliv sociální či národnostní skupině. Je ale důležité, aby si i rodiny cizinců uvědomily, že německá legislativa zajišťuje mužům i ženám rovné postavení ve společnosti a požaduje striktní dodržování lidských práv.

Myslím, že je také důležité, aby si hlavně učitelé zvykli na odlišné výkony dětí s migrační minulostí, u kterých výkon není vždy nejdůležitější věcí v životě, a uměly s touto realitou pracovat. Měly by proto vznikat smíšené třídy, kde budou jak děti výkonné tak také ty méně výkonné a vzájemně se tak mohou ovlivňovat. Je to rozhodně lepší řešení než aby vznikaly výkonnostně homogenní třídy, kde podle zjištění nedochází k zlepšení výsledků těch „méně schopných“. S podobnými nelehkými problémy se potýká i české školství, které díky vysokému procentu romských dětí ve zvláštních školách je odstrašujícím příkladem.

3.4. Postavení imigrantů na pracovním trhu, pracovní integrace

Pracovní uplatnění migrantů na pracovním trhu je podstatnou součástí integračního procesu. Jejich současná situace na pracovním trhu se hodnotí zejména podle vývoje počtu zaměstnaných, počtu nezaměstnaných a příjemců sociální podpory. Hlavním cílem je zajistit rovný přístup k zaměstnání pro migranty, ovšem současně v této oblasti upozorňují odborníci na nedostatečnou kvalifikaci migrantů a jejich nízkou znalost německého jazyka.

Počátkem devadesátých let došlo díky postupující racionalizaci a automatizaci průmyslové výroby a přesunu pracovních míst do zemí s levnější pracovní silou (zpočátku zejména střední a východní Evropa) k mohutnému propouštění a zejména se to týkalo pracovníků s nízkou kvalifikací, mezi nimiž bylo mnoho Turků. I když se německá společnost přeměnila ve společnost informačních technologií a služeb, imigranti se tomuto novému trendu moderních společností nedokázali přizpůsobit. Stále bylo v roce 2002 až cca 72% Turků, 70% občanů bývalé Jugoslávie, 59% Italů, 61% Řeků zaměstnáno jako dělníci. (Vemena, G., in:URL<http://www.bmas.de/coremedia/generator/3206/property=pdf/auslaender_studie_pdf.pdf>,[cit.2008-11-7], 2002:67) To je jeden z důvodů, proč je nezaměstnanost mezi migranty téměř dvojnásobná oproti německému obyvatelstvu. Ovšem vedle těchto zřetelných nedostatků je zde ještě jeden problém zaměstnanosti imigrantů, který Roasler z Referátu pro podporu integrace ukazuje na následujícím příkladu: téměř 200.000 pozdních vysídlenců ze zemí bývalého Sovětského svazu jsou lidé s akademickým vzděláním a žijí již několik let v Německu. Ovšem jejich vzdělání je v Německu jen málokdy právně uznané. Tento problém se netýká pouze vysídlenců, ale také třeba židovských přistěhovalců, u nichž podíl vysokoškolsky vzdělaných dosahuje až 70%. (Roasler, R., in:Blickpunkt Integration 2006:6) Marie Böhmer spolková zmocněnkyně pro otázky, migrace, uprchlíků a integrace se v reakci na studii Brain Waste, která dokazuje nerovný přístup k zaměstnání pro vzdělané migranty, prohlásila: „Pracovní uznání musí být pevnou součástí integrační politiky“(URL:<<http://www.vielfalt-als-chance.de/index.php?id=70&pid=149>>,[cit.2008-11-7]) .

V roce 1999 dosahovali turečtí muži nejnižšího stupně vzdělání, 71% z nich nemělo žádné vzdělání nebo odpovídalo německé základní škole.(Bender, Rürup,

Seifert, Sesselmeier in: Migrationsreport 2000: 64). Turecké ženy na tom byly o něco hůře, nicméně turečtí migranti jsou celkově ve těchto statistikách týkající se vzdělání na nejnižším žebříčku.

Podle studie přistěhovalecké rady měli turečtí přistěhovalci v roce 1996 zejména práce, pro které není nutné žádné vzdělání (61%) nebo byli zaměstnáni jako vyučení dělníci (20%). U skupiny Turků s dvojitým občanstvím je situace jen o trochu lepší, nekvalifikovaní dělníci tvoří 52%, zaměstnanci- úředníci (*Angestellte*) se základním vzděláním tvoří 18%, 8% z nich má vyšší vzdělání a 9% vykonává samostatnou činnost. V roce 2000 se situace příliš nezměnila, je ovšem důležité podotknout, že se ve skupině Němců s tureckým původem zvýšilo o 4% vzdělání na úrovni střední školy. Ze statistik vyplývá, že osoby s dvojitým občanstvím mají lepší pracovní pozice než cizinci – „Ne-němci“ a souvisí s tím zejména snaha se více vzdělávat. (URL:<<http://www.bamf.de>>, Zuwanderungsrat, s.70, [cit.2008/12-11])

Můžeme také pozorovat rozdíl v pracovních pozicích u první a druhé generace. V roce 2000 bylo 61% tureckých přistěhovalců první generace zaměstnáno jako nekvalifikovaní dělníci, u druhé generace to bylo „jen“ 44%. (www.bamf.de, Zuwanderungsrat, s.12-16, [cit.2008/12-11])

U druhé generace je vyšší procento zaměstnáno jako kvalifikované pracovní síly či zaměstnanci se základním a středním vzděláním. Turci zauímají také velmi často nevýhodná pracovní místa a to zejména z pohledu finančního ohodnocení, ale také dalších pracovních podmínek. Více jak polovina Turků žijících v Německu byla v roce 2000 zaměstnána ve výrobě, jen 5% pracovalo jako úředníci. Turci s dvojitým občanstvím jsou zastoupeni také u dopravy, pracují jako obchodníci a méně často jako úředníci. Příjem mají Turci s německým občanstvím vyšší než skupina cizinců z původních náborových zemí, pokud srovnáváme cizince z náborových zemí jako celek, tak se jejich příjmy nijak drasticky neliší. Obrovský rozdíl je samozřejmě v příjmech německých občanů a této skupiny cizinců.

Úspěšná integrace na pracovní trh je spojena zejména se vzděláním, předpoklady k práci a s kvalifikací. Státní integrační program stanovil proto na rok 2008 tyto základní cíle pro dosažení úspěšné pracovní integrace:

- uznávání pracovních zkušeností a dokladů ke vzdělávání ze země původu. Stále ale zůstává otázkou, jakým se bude posuzovat odlišná úroveň vzdělání u cizinců. Úřad pro migraci a uprchlíky proto hodlá vypracovat doporučení, podle kterých se budou řídit úředníci při

posuzování diplomů a jiných dokladů ke vzdělání a praxi. Úřad se chce zejména zaměřit na vysokoškolsky vzdělané a proto vyčlenil pro tento začínající integrační program tři profese: lékaři, učitelé a inženýři. Pro zmíněné profese mají být jasně stanovená kritéria uznávání diplomů a délky praxe, přednost mají zájemci ze zemí bývalého Sovětského svazu.

- cizinci by měli mít větší možnosti se dále vzdělávat- rekvalifikovat
- cizinci by měli mít příležitost se vzdělávat také ve speciálních kurzech německého jazyka, aby se dokázali domluvit v odborném jazyce.

4. Nelegální migrace a právní opatření vůči ní

Nelegální migrace je nejen evropský problém, ale vyskytuje se na celém světě. Již v roce 1996 poukázal na životní situaci nelegálních migrantů Jan Pavel II. ve svém poselství k mezinárodnímu dni migrantů. ([URL:<http://www.forum-illegalitaet.de/DBK_2001.pdf>](http://www.forum-illegalitaet.de/DBK_2001.pdf), [cit.2008-11-11,] Leben in der Illegalität,s.5) Situací nelegálních migrantů se zabývá i evropská Komise, ale domnívám se, že svou politiku zaměřuje spíše na zajištění bezpečnosti hranic a uzavírání readmisních dohod se severními a subsaharskými státy. Komise ve svých prohlášeních zdůrazňuje, že základní práva nelegálních migrantů musí být zachována, ovšem realita je poněkud jiná. V této kapitole se budu věnovat problematice nelegální migrace nejprve v evropském kontextu a následně ve Spolkové republice Německo. Důležitou součástí kapitoly bude i pohled na život ilegálně žijících cizinců v Německu. Domnívám se, že je podstatné se nejprve zabývat právě evropským kontextem, protože Evropská unie stejně jako u integrace imigrantů zavádí i vůči nelegálním migrantům jednotný přístup. Bez vysvětlení „evropské strategie“ by byla analýza této problematiky v Německu neúplná.

4.1. Pojem nelegální migrace a stanoviska států Evropské unie vůči nelegální migraci

Nelegální přistěhovalec je z pohledu evropské Komise definován jako příslušník třetí země, jež se na území členské země Evropské unie dostal nelegálně a to buď po zemi, vzduchem či po moři nebo také tranzitní zónou v prostoru letiště. To se často děje s použitím zfalšovaných nebo falešných dokumentů či s pomocí organizované sítě obchodníků s lidmi a převaděčů. ([URL:<http://europa.eu>](http://europa.eu), [cit.2008], EU-Politik zur Bekämpfung der illegalen Einwanderung, staženo) Vedle osob, které jsou již od začátku svého pobytu na území Evropské unie vnímány jako nelegální migranti, existuje ještě nemalý počet těch, kterým se jejich legální statut změnil v nelegální. To se může stát mnoha způsoby: cizinci buď vyprší platné vízum, nebo přicestují bez víza a překročí přesně stanovenou povolenou dobu pobytu tzv. overstay či změni

důvod pobytu. Dále je důležité jmenovat žadatele o azyl, jimž byla žádost zamítnuta. (URL:<<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/06/296&format=PDF&aged=1&language=DE&guiLanguage=en,s.1>>,[cit.2008-11-11]) Samotná ilegalita má proto více významů, buď se jedná o nelegální překročení hranic, nelegální pobyt nebo tzv. práci na černo- nelegální zaměstnávání. Evropská unie potřebuje migranty, ale v prohlášení Komise stojí, že je možné přijmout legální migranty jen když bude omezena nelegální migrace.

Spolková republika se v dokumentu Komise z roku 2006 zavazuje ke společné politice potírání nelegální migrace, snahou je zejména zabránit lidem s nelegálním statutem pobytu pobývat na území Evropské unie a usilovat o jejich navrácení do země původu. (URL:<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2006/com2006_0402en01.pdf>[cit.2008-11-7])

Nutnost integrovaného konceptu ve vztahu k nelegální migraci vznikla, protože počet nelegálních migrantů na území Evropské unie neklesal, naopak se prokázaly hraniční kontroly v oblasti Středozemního moře jako neúčinné. Proto byla například zavedena přísnější ochrana vnějších hranic v podobě kodexu hranic a ochranu má zajišťovat evropská agentura pro operativní spolupráci tzv. FRONTEX. Důležitou roli v kontrolování cizinců hrají také biometrické technologie, jež budou použity od roku 2011 i na vízech.

(URL:<<http://aktualne.centrum.cz/eurorubrika/clanek.phtml?id=608329>>,[cit.2008-11-8]) Zajímavý ve vztahu k mé práci je postoj Komise vůči nelegálním migrantům, u kterých je návrat do země původu z různých důvodů nepravděpodobný či dočasně nemožný. Tito migranti nejsou podle vyjádření Komise z roku 2006, vzhledem ke svému nelegálnímu statutu, „vhodní“ pro integraci. Nelegální statut jim tudíž zůstává, i když se jejich situace změnila. Z toho vyplývá, že osoba, která neuspěje s žádostí o azylovou ochranu a přesto se nemůže vrátit do země původu, nemá nárok se v zemi nijak „adaptovat“, protože její pobyt může být kdykoliv ukončen. Nadále zůstává jako nejdůležitější pilíř migrační politiky EU navrácení cizinců do země původu.

18.6.2008 schválil Evropský parlament klíčovou směrnici o vracení nelegálních přistěhovalců, kterou kritizují zastánci lidských práv. „Nelegální migranti mohou být podle nového pravidla zadržováni po dobu až 18 měsíců a po vyhoštění jim pobyt v EU může být zakázán až na pět let. Norma se bude vztahovat na ty, kteří do unie proniknou bez potřebných dokumentů nebo jim vyprší povolení, avšak

neodjedou.” (URL:<<http://www.ct24.cz/svet/17619-nelegalni-pristehovalce-ceka-v-eu-az-osmnactimesicni-vazba/>>, [cit.2008-11-4]) Přísnější pravidla by měla zabránit situaci, kdy neúspěšný žadatel postupně zkouší požádat o azyl i v jiných zemích EU. Uvnitř unie totiž existují velké rozdíly v uznávání azylového práva. Cizinci se netajili tím, že vyhledávají země, kde mají větší šanci na úspěch, mezi něž patřila například SRN. Ovšem podle zjištění UNHCR je jedna třetina nelegálních migrantů ve skutečnosti uprchlíky de facto, kteří v důsledku malé šance na získání azylu žádost ani nepodají. Otázka potom je, zda by Evropa neměla řešit problém nelegální migrace jiným způsobem než doposud. Hranice budou vždy propustné a budování pevnosti okolo Evropy bude jen zvyšovat ztráty na životech lidí, kteří se jí budou snažit překonat. Jak řekl bývalý ministr vnitra František Bublan : „Pokud se budeme jenom bránit, posilovat hlídky a budovat nové záchytné tábory, nikam se nedostaneme. Zapotřebí je více invence, více povzbuzovat rozvoj v zemích, odkud migranti přicházejí. To je ale běh na dlouhou trať,“ a dodal že ukázaly jako účinné projekty řízené migrace. (<http://www.eurobb.cz/CZ/aktualne-v-unii/proti-nelegalni-migraci-nastupuje-tym-rychle-reakce.html>) "Přijetí direktivy tak, jak byla navržena, vážně naruší základní práva jedinců, kterých se týká," sdělily ve společném prohlášení organizace Amnesty International a Evropská rada pro uprchlíky a exulanty (ECRE).(URL:<<http://www.ecre.org/files/ECRE%20AI%20Joint%20PR%20Returns%20Directive.pdf>>, [2008-11-7]Zadrženy navíc mohou být i děti, i když dohoda stanoví, že by se tak mělo dít pouze na nejkratší možnou dobu.

Podle mého názoru je sice nelegální migrace porušováním práva, závažnost tohoto jednání by ovšem neměla být stavěna na úroveň jiných závažných trestných činů. Samotná nelegálnost pobytu je záležitost „papírů“ a cizince s neoprávněným pobytem nelze ztotožňovat se zločincem. V současné době přistupují země Evropské unie velmi často k přísnějším postupům vůči „nelegálům“ a to si myslím, že je zásadní nepochopení celé situace. Nemyslím si, že by například afrického přistěhovalce utíkajícího před hladomorem, válkou či jinou neúnosnou životní situací odrazovala vysoká pokuta, zadržení, uvěznění či vyhoštění. Tito lidé často nemají na výběr a představa lepší existence v Evropě je pro ně ohromná motivace překonat třeba i úděsné podmínky přepravy do Evropy. Dále by také pobytová ilegalita neměla být pastí, z níž není přijatelné cesty ven. Často se s tímto problémem setkávám při

mé práci v organizaci La Strada. Lidé žijící v České republice se nelegálně opravdu dostávají do neřešitelné situace, pokud chtějí změnit svou situaci- vycestovat, najít si práci, bydlení- jednají dále protiprávně. Pak je podle mne důležité si uvědomit, za jakých okolností došlo k tomuto stavu, jak dlouho byla osoba v ilegalitě a zda mohla svou situaci sama řešit. Jedinou výjimkou, která se nedá nijak ospravedlnit je kriminální činnost přistěhovalce.

Předseda evropské Komise Franco Frattini, který odpovídá za oblast spravedlnosti, svobody a bezpečnosti, se domnívá, že nelegální přistěhovalce láká do Evropy především vysoká pravděpodobnost nalezení nelegálního zaměstnání.(URL:<http://ec.europa.eu/ceskarepublika/press/press_releases/070518_cs.htm>, [2008-11-7]) Představy nelegálních migrantů o budoucím zaměstnání jsou iluzorní a nezdá se stávají obětí vykořisťování či obchodu s lidmi a s tím souvisí i otrocké podmínky jejich práce. Ve svém prohlášení Franco Frattini uvádí: „Práce na černo, která potenciální přistěhovalce přitahuje, je bohužel rovněž spojena s nebezpečnou cestou, často organizovanou obchodníky s lidmi, při níž každý rok zemře tři až čtyři tisíce nelegálních přistěhovalců. Práce na černo také narušuje hospodářskou soutěž a fungování vnitřního trhu. Proto musíme jednat přísně a důsledně a musíme s tímto jevem jednotně a energicky bojovat tím, že stanovíme podobné postihy pro všechny zaměstnavatele a zajistíme jejich účinné uplatňování." (URL:<http://ec.europa.eu/ceskarepublika/press/press_releases/070518_cs.htm>, [cit.2008-11-2]) To si myslím, že je správná cesta. Poptávka po levné pracovní síle je obrovská a pokud má zájemce o práci tak křehké postavení jako je nelegální pobyt na území země, nemá pak z pohledu zaměstnavatele ani žádná práva a stává se lehce obětí vykořisťování. Z mé vlastní zkušenosti s klientelou organizace La Strada mohu říci, že toto je nejen na území České republiky velmi častý jev a opravdu možnosti pomoci těmto lidem jsou velmi mizivé.

4.2. Nelegální migrace ve Spolkové republice Německo

V této kapitole bych chtěla nastínit legislativní rámec nelegální migrace a vysvětlit pozici státu vůči nelegální migraci a nevládních subjektů zastávající lidskoprávní pozici. Právě zastánci lidsko-právní pozice kritizuje přístup státu vůči nelegálům. Stát a jeho zástupci se dívají na tuto problematiku z pohledu státního práva a obhajují tak zájem státu. Také se budu věnovat samotné životní situaci nelegálního migranta v Německu a ale jen velmi okrajově.

V Spolkové republice Německo je za nelegálního migranta považován člověk, který nemá ani povolení k pobytu, není ani ve stavu tzv. strpění a úřady nevědí o jeho pobytu. (*AufenthG*, Článek 2) Tato osoba nemá podle zákona právo na pracovní povolení a její chování se stává trestné. (§50, *Das Zuwanderungsgesetz*) Podle státu si je osoba podle cizineckého práva v nelegálním postavení vědoma své životní situace a má nést také právní odpovědnost za své jednání. Z této pozice vyplývá, že stát odmítá přiznat těmto osobám jakékoliv jejich nároky. Proto také postupuje proti této skupině migrantů represivními prostředky: bránění v přístupu do země, různé způsoby kontroly a v neposlední řadě rychlý a důsledný návrat do země, pokud se prokáže nelegální pobyt. Stát vnímá jako problematickou skupinu nelegálních migrantů tzv. sezónní pracovníky, kteří velmi často mění pracovní místo a zůstávají v Německu i jen na krátké období. ([URL:<http://www.bamf.de>](http://www.bamf.de), [cit.2008-12-11], *Illegalität der Migranten in Deutschland*, 2005:4)

Lidsko- právní pojetí, které prosazují neziskové nevládní organizace, církve a dobročinné spolky zastávají názor, že za situaci nelegálních migrantů nemohou jen oni sami ale také celospolečenská poptávka. Pokud by zde nebyli zaměstnavatelé, kteří rádi zneužívají například levné pracovní síly nelegálních migrantů, nemohla by se nelegální migrace rozrůst v takovém měřítku. Zastánci tohoto názoru požadují, aby i nelegální migranti měli svá základní práva (právo na vzdělání, právo na lékařské ošetření) a mohli se účinně bránit před vykořisťováním.

Podle mého názoru je snaha státu ochránit svůj pracovní trh a regulovat imigraci pochopitelná, mám ale dojem, že přílišná snaha prosazovat pouze represivní

opatření není příliš účinná. Zejména mi vadí v německé legislativě snaha postihnout právně i člověka, který se z humanitárních důvodů snaží pomoci nelegálnímu migrantovi. Podle současné zákonné úpravy totiž musí pracovník veřejného úřadu, která ví o nelegálním statutu migranta, tuto věc nahlásit na příslušný úřad. (zákon o pobytu- *AufenthG*, §87, článek 2) Není ovšem zcela jasné v jakých případech se tato povinnost dotýká lékařů, učitelů či sociálních pracovníků. Zákonem postižitelné je napomáhání nelegálnímu migrantovi v jeho situaci. (§ 87, 96 Abs. 1 Nr. 2 *AufenthG*) Ministerstvo vnitra ve svém prohlášení vysvětluje, že rozumí humanitárním pracovníkům a lékařům v jejich snaze pomoci a že tento zákon vlastně odporuje jejich etickým zásadám, na druhou stranu se domnívá, že tento paragraf není ve skutečnosti tak často využíván. (URL: http://www.emhosting.de/kunden/fluechtlingsrat-nrw.de/system/upload/download_1232.pdf), s.15, [cit.2008-11-7]) V praxi se ovšem ukazuje, že tato nejasnost zákona vede k tomu, že se cizinci vyhýbají lékařské pomoci a podle zprávy biskupské konference stoupá počet „potratů i porodů na černo“. (URL: http://www.forum-illegalitaet.de/DBK_2001.pdf), [cit.2008-11-11], *Leben in der Illegalität*, s.9) Nelegální migranti si sice mohou zaplatit zdravotní péči, ale je pro ně většinou tak finančně náročná, že si ji nemohou dovolit. Nelegální migranti mají také velmi málo možností se bránit proti vykořisťování, protože například chybí anonymní nahlášení protiprávního chování zaměstnavatelů. Již zmíněným dalším problematickým bodem je vzdělání dětí z rodin, která se nachází v takto složité situaci. Těm je často přístup ke vzdělání z důvodů jejich ilegálního pobytu zamítnut. Každá spolková země má však v této oblasti své právní úpravy, proto jsou postupy vůči těmto rodinám celostátně nejednotné. (URL: http://www.emhosting.de/kunden/fluechtlingsrat-nrw.de/system/upload/download_1232.pdf), s.16, [cit.2008-11-7])

V Německu existují možnosti, jak z ilegality vystoupit a to buď vycestováním ze země, podáním žádosti o azyl, získání statutu strpění či sňatkem s německým občanem. Ovšem praxe je často jiná, stát většinou přistoupí k okamžitému navrácení do země původu. (URL: <http://www.bamf.de>), *Illegalität der Migranten in Deutschland 2005*, [cit.2008-11-7]) Podle zprávy německé biskupské konference lze vysledovat mezi nelegálními migranty určité typické profese: například práce v domácnosti je velmi rozšířen mezi nelegálními migranty z Asie a Jižní Ameriky,

těžké manuální práce vykonávají lidé z východní Evropy, Afriky a Jižní Ameriky, dále nesmíme zapomínat na ženy nucené k prostituci, které nejčastěji pochází z Asie a východní Evropy. (URL:<http://www.emhosting.de/kunden/fluechtlingsrat-nrw.de/system/upload/download_1232.pdf>, [cit.2008-11-7]) . Nelegální migranti se často ve svých zaměstnáních setkávají s vydíráním, neexistujícími pravidly bezpečnosti práce, nedostávají za svou práci zapláceno či jsou nuceni k práci, ke které by se svobodně nerozhodli.

Corinna Miborn, která se setkala s lidmi žijícími v Evropě nelegálně, hovoří o jejich stálém strachu z odhalení. Podle platného zákona o pobytu cizinců je dokonce trestně odpovědný i ten, kdo takovému cizinci pomáhá třeba ubytováním a ví o jeho situaci. Podle autorky nemají nelegální migranti ve skutečnosti žádná práva, i když by měly být respektovány alespoň jejich lidská práva jako je právo být odměněn za svou práci. (Milborn, C., 2006:75-76) Nikde ve Sdělení evropské Komise není zmínka o respektu k základním sociálním právům migrantů (včetně přístupu ke zdravotní péči a vzdělání) bez ohledu na právní status, ačkoli mnoho členských států poskytuje všem jedincům na jejich území, včetně neregulérních migrantů, právo na zdravotní péči. Autorka jednoznačně obhajuje lidsko-právní pozici.

Počet nelegálních migrantů lze jen odhadnout, přesné statistiky neexistují. Jen v Německu se jejich počet odhaduje v rozmezí 100 000 do 1 milionu osob. (URL:<http://www.migration-boell.de/web/migration/46_1371.asp>, s. 9, [cit.2008-11-7]) Toto číslo se v celé Evropské unii každý rok zvyšuje o 350 až 500 000. 7 až 16 % HDP EU pravděpodobně pochází ze stínového hospodářství, v kterém ovšem nepracují pouze nelegální přistěhovalci. (URL:<<http://ec.europa.eu/cgi-bin/etal.pl>>, cit.2008-11-7) V Německu se podíl HDP blížil 16%, v některých zemích Středozeří dokonce podílí 1/3 HDP, což jsou nepředstavitelná čísla. Pokud bychom se na tuto problematiku dívali jen z ekonomického hlediska, tak tyto údaje dokazují závažnost situace. Výdělků z této práce jsou obrovské, ale současně vývoj stínové ekonomiky nelze přesně sledovat, Evropa se tak potýká s obrovským problémem, který se podle údajů Komise bude nadále zhoršovat. Stavebnictví, zemědělství, domácí práce, úklid, stravování a další podobné služby jsou hospodářská odvětví s největším podílem práce na černo obecně a práce nelegálních přistěhovalců zvláště. Příčiny tak velkého nárůstu nelegálních migrantů jsou zejména v nedostatku legálních

příležitostí si najít práci. Přístup na pracovní trh v Německu a Rakousku je pro zájemce o legální práce komplikovaný a to i pro občany zemí EU, kteří vstoupili do společného evropského prostoru v roce 2004, mezi než patří i Česká republika. Lidem, kteří přijdou do Německa za účelem sloučení rodiny, je pracovní trh uzavřen na dalších pět let. Jedinou možností, jak získat legální práci, je tak pro mnoho lidí si vzít občana EU přesněji občana SRN. To ovšem není v současné evropské společnosti, kde stále více lidí žije tzv..single, jednoduché a to více to platí pro cizince, kteří se nacházejí v takto zoufalé situaci. Proto se zvyšuje počet sňatků za úplatu nebo se dokonce obchoduje se sňatky, což je jedna z forem obchodu s lidmi.

Závěr

Ve své práci jsem se pokusila vystihnout základní aspekty integrace imigrantů, kterou jsem pojala jako stále probíhající proces. Z tohoto důvodu jsem se také zaměřila na legislativní změny v imigrační politice, které se v posledních letech zaměřily hlavně na integraci dlouhodobě žijících imigrantů. Za první významnou legislativní změnu v oblasti integrace cizinců vnímám proměnu pojetí státního občanství platnou od roku 2000 a to přesto, že vládní koncept integrace byl zpracován až v zákoně o přistěhovalectví z roku 2005. Občanství na základě „ius sanguinis“ totiž dlouhá léta znemožňovalo přijmout většinovou skupinu přistěhovalců s neněmeckým původem. Změna pojetí občanství podle místa narození vlastně otevřela prostor pro přijetí do společnosti, ovšem jak jsem zmínila v práci, někteří muslimští přistěhovalci chápou společenskou příslušnost jen podle společného náboženství a proto leckdy nerozumí pojmu integrace, když se necítí být součástí německé společnosti. V práci jsem se také zmínila o vzniku paralelních společností, které jsou největší překážkou evropských integračních politik. Od roku 2005 si vláda dala za cíl nejen nastartovat integrační program, ale také stanovila první postihy proti přistěhovalcům, kteří hrubě porušují zákony a veřejně vystupují proti hodnotám evropské demokracie. Považuji to za důležitý krok, ale stále se přehlíží situace uvnitř muslimských komunit, kde dochází k protiprávnímu jednání zejména vůči ženám. Soudy jsou v některých sporech ochotny nadále přihlížet k tomu, že cizinec pochází z jiné kultury s jinými právními normami. Toto chování jde proti smyslu integrace, ve které mají být vnímány a respektovány odlišnosti, ale zároveň je nutné striktně trvat na dodržování legislativy země, ve které žijí.

Současný vládní koncept integrace cizinců, který vychází ze změny legislativy v roce 2005, považuji za dobře propracovaný. Snaží se napravit dlouholetou sociální izolaci bývalých „gastarbeitřů“. Německá vláda a neziskové organizace si uvědomují velkých rozdílů mezi přistěhovalci a jejich potřeb, proto se pomalu objevují speciální integrační programy. Tyto programy mě zaujaly svou pestrostí a sami organizátoři přiznávají, že spolupráce na integračních projektech mezi státními orgány a neziskovými organizacemi víceméně funguje. Podle slov pracovníků Charity, kteří mají na starosti právě tyto programy, spolkové země a komuny dokáží spolufinancovat či se organizačně podílet na místních projektech. Integrace

přistěhovalců probíhá tak na spolkové, zemské ale i komunální úrovni a toto propojení považuji za velký přínos.

Je ještě příliš krátká doba na celkové hodnocení integračního úsilí, ale již na počátku se ukazuje, že západní společnosti si příliš nevědí rady s odlišnými kulturami a zvyky, které cizinci do země přinášejí. Bylo by podle mého názoru velkým přínosem pro integraci, kdyby se tyto kulturní odlišnosti odrážely například v pedagogice a psychologii. V Německu je sice daleko více informací o multikulturním přístupu v těchto oborech, v České republice je ovšem neprostý nedostatek informací.

Největším problémem současných integračních snah je podle mého názoru fakt, že přišly příliš pozdě a u některých skupin přistěhovalců je velmi těžké motivovat k tomu, aby se na své integraci podílely. Pokud se nepodaří přesvědčit přistěhovalce o užitečnosti vzdělání a rekvalifikací, budou veškeré snahy státu a nestátních organizací zbytečné. Tam, kde se koncentrují přistěhovalci nedochází podle odborníků k nárůstu kriminality, ale spíše k odporu k většinové společnosti, jejich komunita jim nabízí alternativu života ve většinové společnosti. Čím déle se ignoruje situace těchto lidí, tím obtížnější je změna jejich sociální situace. Vláda se proto v poslední době zaměřila zejména na nejmladší skupinu imigrantů a zapojila do diskuze o integraci i jednotlivé zástupce imigrantů. Význam těchto mezikulturních dialogů může být přínosem, ovšem problematika, kdo bude vystupovat jménem nějaké skupiny imigrantů je dosti citlivá a může se stát zdrojem dalších nedorozumění.

Na závěr bych se chtěla zmínit o poslední kapitole s tématem nelegální migrace, které jsem zasadila do celoevropského kontextu. Záměrně jsem vybrala toto téma k integraci právě proto, abych ukázala, kam může vést celkový nedostatek informací o imigrační politice a nezájem se včlenit do společnosti. Dalo by se říci, že spousta bývalých „*gastarbeitřů*“ byla dlouhá léta ve stejné situaci jako dnešní nelegální migranti.

Seznam použité literatury:

Literární zdroje:

Bade Klaus J., Ausländer, Aussiedler, Asyl in der Bundesrepublik Deutschland, nakl. Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn 1992. 200s. ISBN 3-89331-133-5

Bade Klaus J., Deutsche im Ausland- Fremde in Deutschland, Migration in Geschichte und Gegenwart, nakl. Beck, München 1992. 542 s. ISBN 3 406 36 961 2

Bade Klaus J., Münz Rainer, Migrationsreport 2000, Fakten-Analysen-Perspektiven, nakl. Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn 2000. 143 s. ISBN 5 404 32 951 4

Baršová Andrea, Barša Pavel, Přistěhovalectví a liberální stát, nakl. Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, Brno 2005. 308 s. ISBN 80-210-3875-6

Finkelstein Kerstin E., Eingewandert, nakl. CH. Links, Berlin 2006. s227. ISBN-10: 3-86153-403-7, ISBN- 13: 978-3-86153-403-7

Göktürk Deniz, Gramling David, Kaes Anton , Germany in transit, Nation and Migration- 1955- 2005, University of California Press, Berkeley, Los Angeles, London 2007. 588s. ISBN 0-520-24894-5, 978-0-520-24894-6

Heller Hartmut , Neue Heimat Deutschland, Aspekte der Zuwanderung, Akkulturation und emotionalen Bindung, nakl. Erlangen, Nürnberg 2002. 312s. ISBN 3-930357-44-5

Herbert Ulrich, Geschichte der Ausländerpolitik in Deutschland, nakl. Beck, München 2001. 442s. ISBN 3-406-47477-2

Jaksch Wenzel, Cesta Evropy do Postupimi, Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha 2000. 417s. ISBN 80- 85846-14-4

Joppke Christian, Immigration and the nation state. The United States, Germany and the Great Britain, Oxford University, New York 1999. 356s. ISBN 0-19-829540-5

Lachmann Günther , Tödliche Toleranz, Die Muslime und unsere offene Gesellschaft, nakl. Piper, München, Zürich 2006. 296s. ISBN-13:978-3-492-24676-7, ISBN-10:3-492-24676-1

Laqueur Walter, Poslední dny Evropy, nakl. Lidové noviny, Praha 2006. 183s. ISBN 80-7106-829-2

Milborn Corina , Gestürmte Festung Europa, Einwanderung zwischen Stacheldraht und Ghetto, Das Schwarzbuch, nakl. Studia, Wien 2006. 248s. ISBN -10: 3-222-13205-4

Münz Rainer , Wolfgang Seifert, Ralf Ulrich, Zuwanderung nach Deutschland, Strukturen, Wirkungen, Perspektiven, nakl.Campus, Frankfurt, New York1999. 225s. ISBN 3-593-36374-7

Plechanovová Běla, Fidler Jiří ,Kapitoly z Dějin mezinárodních vztahů 1941-1995, nakl. Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha 1997. 240s. ISBN 80-85241-79-X

Sartori Giovanni, Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci, Esej o multietnické společnosti, nakl. Dokořán, Praha 2005. 134s. ISBN 80-7363-022-2

Staněk Tomáš, Perzekuce 1945, Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha 1996. 231s. ISBN 80-85241-99-4

Süssmuth Rita, Migration und Integration, Testfall für unsere Gesellschaft, Deutscher Taschenbuch Verlag, München, 2006. 238s. ISBN-13:978-3-423-24583-8, ISBN-10:3-423-24583-2

Tibi Bessam, Islamische Zuwanderung, Die gescheiterte Zuwanderung, Deutsche Verlags- Anstalt, Stuttgart, München 2002. 384s. ISBN 3-421-05633-1

Tištěné články:

Český tisk:

Löwensteinová, Šimona. Slabost německé přistěhovalecké politiky aneb Muslimové v Německu. in: Revue Prostor 69/70, březen 2006:78

Štern. Leitkultur aneb O respektu k evropským hodnotám. in: Revue Prostor 73/74, březen 2007:102- 103

Německý tisk:

Bender, Rürup, Seifert, Sesselmeier, . Migration und Arbeitsmarkt, in Migrationsreport 2000

Roasler, R., Das Thema im Fokus: "Durch Vielfalt geprägt: Muslimisches Leben in Deutschland". in:Blickpunkt Integration 2006:6

Silke Lautenschläger, Fordern, fördern und einbinden, Integrationspolitik in Essen. In: Die politische Meinung, 7/2007:6

Zákony:

Staatsangehörigkeitsgesetz vom 22.Juli 1913 zuletzt geändert durch Gesetz vom 23.Juli 1999

Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland vom 23. Mai 1949 zuletzt geändert durch Gesetz vom 26 Juli 2002

Gesetz über Einreise und den Aufenthalt von Ausländer im Bundesgebiet vom 9.Juli 1990 zuletzt geändert durch Gesetz vom 16. Februar 2001

Zuwanderungsgesetz vom 30.Juli 2004

Použité internetové zdroje:

Internetové zdroje podle autorů:

Britz, Lisa. Bildungssituation von Kindern und Jugendlichen aus Zuwandererfamilien, [cit.2008-12-7], dostupné z:

<http://www.bpb.de/themen/2J4RTG,0,0,Bildungssituation_von_Kindern_und_Jugendlichen_aus_Zuwandererfamilien.html>.

Böhmer, Maria. Berufliche Anerkennung muss ein fester Bestandteil der deutschen Integrationspolitik werden, [cit.2008-11-12], dostupné z: <<http://www.vielfalt-als-chance.de/index.php?id=70&pid=149>>.

Čaněk, Marek. Západní Evropa sleduje spíše liberalizační trend v otázkách přístupu cizinců k občanství. Rozhovor s Rainerem Bauböckem, [cit.2008-11-11], dostupné z: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=1955258>>.

Doležal, Bohumil. Smíření 95, [cit.2008-9-11], dostupné z: <<http://bohumildolezal.lidovky.cz/texty/rs79.html>>.

Schönbohm , Jörg. Unter dem Dach einer nationalen Kultur. [cit.2008-7-12], in: Die politische Meinung , dostupné z: http://www.kas.de/wf/doc/kas_1066-544-1-30.pdf> ,

Odkaz 11: http://www.zeit.de/politik/dlf/interview_040521,

Mikulka Milan, Amnesty kritizuje svět kvůli lidským právům, posvětila si i na Čunka, [cit.2008-7-15], dostupné z: URL:<<http://zahranicni.ihned.cz/c1-25049290-amnesty-kritizuje-svet-kvuli-lidskym-pravum-posvitila-si-i-na-cunka>>.

Works, S.- Wolf, M.- Schimany, P., Illegelität der Migranten in Deutschland, Working Paper 2005/2, Nürnberg 2005, [cit.2008-11-12], dostupné z: <http://www.bamf.de/clin_092/nn_442016/SharedDocs/Anlagen/DE/Migration/Publikationen/Forschung/WorkingPapers/wp2-Illegalitaet,templateId=raw,property=publicationFile.pdf/wp2-Illegalitaet.pdf>.

Siegert, Manuel. Schulische Situation der Migranten in Deutschland, Integrationsreport 2008, s.53 [cit.2008-10-5], dostupné z: <http://www.bamf.de/clin_092/nn_442016/SharedDocs/Anlagen/DE/Migration/Publikationen/Forschung/WorkingPapers/wp13-schulische-bildung,templateId=raw,property=publicationFile.pdf/wp13-schulische-bildung.pdf>.

Vemena, Grimm. Situation den ausländischen Arbeitnehmer und unrer Familienangehörigen in der Bundesrepublik Deutschland, [cit.2008-11-7], dostupné z: <http://www.bmas.de/coremedia/generator/3206/property=pdf/auslaender_studie_pdf.pdf>

Wallraf, Lukáš. Große Koalition der Ignorant. [cit.2008/11/11], dostupné z: <<http://www.taz.de/1/debatte/kommentar/artikel/1/grosse-koalition-der-ignoranz/?src=MA&cHash=1c658ee810>>.

Zdroje podle internetových adres:

URL:<<http://aktualne.centrum.cz/eurorubrika/clanek.phtml?id=608329>>, Cestování za azylem končí. EU vůči ilegálům přitvrdí, EU- rubrika z 18.6.2008, [cit.2008-7-15]

URL<http://www.bmi.bund.de/Internet/Content/Common/Anlagen/Broschueren/2005/Zuwanderungspolitik_und_Zuwanderungsrecht_de,templateId=raw,property=publ>

[icationFile.pdf/Zuwanderungspolitik_und_Zuwanderungsrecht_de.pdf](#)>, článek o přistěhovalecké politice a přistěhovaleckém zákonu, [cit.2008-7-11]

URL:<http://bundesrecht.juris.de/aufenthg_2004/BJNR195010004.html>, článek 3 Integration, §44a, [cit.2008-11-12]

URL:<<http://www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=359>>, [cit.2008-11-7]

URL:<http://www.diskriminace.cz/dt-aktuality/listopad_2007.phtml>, článek : Podle zprávy organizace Evropská síť proti rasismu se situace s rasismem v Česku loni zhoršila,[cit.2008-7-15].

Die Deutsche Bischofskonferenz, Kommission für Migrationsfragen, Leben in der Illegalität in Deutschland – eine humanitäre und pastorale Herausforderung, in:

URL:<http://www.forum-illegalitaet.de/DBK_2001.pdf>.Bonn,2001, [cit.2008-11-11]

URL:<http://ec.europa.eu/ceskarepublika/press/press_releases/070518_cs.htm>, Tiskové zprávy Evropské Komise z 18.5.2007, Vytváření ucelené evropské politiky migrace: Postihy za zaměstnávání nelegálních přistěhovalců, podpora kruhové migrace a partnerství pro mobilitu. [cit.2008-11-11]

URL:<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2006/com2006_0402en01.pdf>, Politické priority v boji proti nelegální migraci národností z třetích zemí, Zpráva Komise, z 19.7.2006, [cit.2008-11-11]

URL:<<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/06/296&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>>, EU-Politik zur Bekämpfung der illegalen Einwanderung, Brusel,2006. [cit.2008-12-11]

URL:<http://www.integration-in-deutschland.de/nn_442456/SubSites/Integration/DE/01_Ueberblick/Angebote/Integrationskurse/InhaltUndAblauf/inhaltundablauf-node.html? nnn=true>, Der Integrationskurs – Inhalte und Ablauf, [cit.2008-11-12]

URL:<http://www.integration-in-deutschland.de/nn_282922/SubSites/Integration/DE/01_Ueberblick/ueberblick-node.html?_nnn=true>, [cit.2008-7-15].

URL:<http://www.migration-boell.de/web/migration/46_1371.asp>, Leben in der Illegalität, Heinrich Böll Stiftung, sborník textů, 2008, [cit.2008-11-11]

URL:<http://www.zeit.de/2001/28/200128_muenz-interview.xml?page=2>, rozhovor s R. Münz: "Wir müssen uns öffnen" , [cit.2008-7-5]

URL:< <http://www.zeit.de/online/2007/13/zuwanderung> >, článek Zuwanderungsrecht beschlossen, [cit.2008-12-11]

URL:<<http://www.zuwanderung.de>>, kap. Spätaussiedler, [cit.2008-7-9]

Zpráva ministerstva vnitra z února 2008 k projevu k tématu ilegalita, tak jak vyplývá z koaličního ujednání z roku 2005. Illegal aufhältige Migranten in Deutschland [cit.2008-11-11], dostupné z:<http://www.emhosting.de/kunden/fluechtlingsratnrw.de/system/upload/download_1232.pdf>.

Zuwanderungsrat, Die Situation der türkischstämmigen Bevölkerung in Deutschland, Berlin,in>

URL:<http://www.bamf.de/cln_006/nn_441806/SharedDocs/Anlagen/DE/Migration/Downloads/ZuwanderungsratExpertisen/exp-oezdemir-zuwanderungsrat,templateId=raw,property=publicationFile.pdf/exp-oezdemir-zuwanderungsrat.pdf>. Berlin, 2004 , [cit.2008-11-11]

Na území Spolkové republiky Německo pobývá podle odhadů Spolkového úřadu pro migraci a uprchlíky téměř 7 milionů přistěhovalců a nemalé procento z nich zde žije více než 20 let. Ačkoli se debaty o integraci přistěhovalců a integrační politice vedly od konce sedmdesátých let minulého století, oficiální integrační politika SRN vzniká až v roce 2005 v souvislosti se „Zákonem o přistěhovalectví“ (*das Zuwanderungsgesetz*). Předložená bakalářská práce se zabývá nejprve vývojem přistěhovalectví počínaje poválečnou dobou až po současnost. Zaměřuji se zejména na vývoj přistěhovalectví do západní části Německa a to z toho důvodu, že zde mělo přistěhovalectví složitější a širší strukturu než ve východní části země. Proto také právě v západním Německu vznikaly první pokusy o oficiální integrační politiku. Práce se cíleně věnuje integračnímu vývoji po roce 2005 a současně sleduji tento vývoj z pohledu samotných imigrantů. Zabývám se jejich postavením na pracovním trhu a jejich vzdělanostní situací. O nelegální migraci existuje daleko méně informačních zdrojů a zdánlivě nesouvisí s prvním tématem mnou daleko rozsáhleji pojatým. Zvolila jsem ho z toho důvodu, že může být jistým dokladem neúspěšnosti integrační politiky a je velmi aktuálním problémem imigračních politik Evropské unie.

Z hlediska metodologického je práce z části analýzou historického vývoje a umožňuje tak pochopit hlavní téma v jeho vývojovém aspektu. Dále se zabývám rozbohem legislativních úprav na poli integrační politiky (zejména „Zákonem o přistěhovalectví“) a vysvětluji také pojmy jako je segregace, asimilace, akulturace, participace, multikulturalismus, leitkultur a další, které s integrací úzce souvisí.

V bakalářské práci jsem došla k závěru, že integrační politika se vyvíjí v souladu se změnami společenských podmínek a snaží se předcházet určitým negativním jevům jako je nelegální migrace. Bylo by žádoucí, aby Spolková republika Německo jako přistěhovalecká země zdokonalovala integrační politiku, aby vláda nadále finančně podporovala neziskový sektor v jeho široké nabídce integračních programů, více reflektovala potřeby imigrantů a jejich lidská práva. Dají se očekávat změny v integrační a obecně v imigrační politice zejména v souvislosti se snahou Evropské Komise koordinovat postup v jednotlivých zemích v této oblasti. Doufejme jen, že tyto změny budou v souladu se základními právy imigrantů.

According to the approximate estimation of the German Federal Office for Migration and Refugees the number of residing immigrants has reached almost 7 million with a considerable fraction of people with a residence history being longer than 20 years.

Despite the ongoing debates on the immigrant integration and integration policy since the seventies, the official German integration policy has been established no sooner than in 2005 within the context of the Immigration Act (*das Zuwanderungsgesetz*). Firstly, the proposed bachelor thesis deals with the development of the immigration, covering the period from the post-war era till today. The focus is in particular targeted to the immigration into western parts of Germany due to the more complex and wider structure of immigration compared to the eastern areas. That is also why the first attempts at an official integration policy originated from Western Germany. Secondly, the thesis handles the integration development after the year 2005 and simultaneously follows this development also from the immigrants' perspective. The immigrants' position on the employment market as well as the scholarship status are being subjected to analysis. Third, the number of information resources concerning illegal migration is lower and what is more, the whole field might appear unrelated to the aforementioned, thoroughly dealt topics. On the contrary, according to my point of view it may be presented as a certain proof of ineffectualness of the integration policy and at the same time represents a very actual issue of the European Union's immigration policy.

The thesis can be regarded from the methodological perspective an analysis of the historical development and enables so the understanding of the main topic in its developmental complexion. What is more, the thesis deals further with the analysis of the legislative regulation of the integration policy, with a special emphasis on the Immigration Act, as well as elucidates a variety of concepts such as segregation, assimilation, acculturation, participation, multiculturalism, *Leitkultur* and other closely integration-related topics.

Lastly, in my bachelor thesis I came to the conclusion that the integration policy is evolving in concert with the changes in the social conditions and next, tries to precede negative phenomenon such as the illegal migration. In my opinion it would be highly advisable for Germany, regarded from the perspective of being an immigrational country, to improve its integration policy, for the government to further financially support the non-profit-making segment in its wide offer of various integration programmes and finally to increasingly reflect on immigrants' needs and their common rights. According primarily to the attempts of the European Commission to co-ordinate the practice in integration and in immigration policy in

general in individual countries, significant changes are to be expected, hopefully full in agreement with fundamental rights and freedoms of the immigrants.